

POLICEJNÍ AKADEMIE ČESKÉ REPUBLIKY V PRAZE

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2024

Křížová Kristýna

POLICEJNÍ AKADEMIE ČESKÉ REPUBLIKY V PRAZE
FAKULTA BEZPEČNOSTNÍHO MANAGEMENTU
Katedra soukromého práva

Problematika dobrých mravů v NOZ

Bakalářská práce

The issue of good morals in the NOZ

Bachelor thesis

VEDOUCÍ PRÁCE
JUDR. Miroslav DUDA

AUTOR PRÁCE
Kristýna KŘÍŽOVÁ

PRAHA
2024

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že předložená práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

V Praze, dne

.....
Kristýna KRÍŽOVÁ

ANOTACE

Bakalářská práce se zabývá problematikou a analýzou institutu dobrých mravů, jejich významem, pojmem, a především funkcí zejména v kontextu nového občanského zákoníku, který nabyl účinnosti 1. ledna roku 2014. Zprvu je v práci přiblížen historický kontext a proměna výkladu dobrých mravů a jejich vývoj na českém území. Cílem práce je podat detailní analýzu institutu dobrých mravů jako korektivního mechanismu v rozhodovací praxi soudů a zkoumat jeho vztah k morálním zásadám a právu. Dále se věnuje pojmové definici dobrých mravů a jejich vztahu s veřejným pořádkem. Poté jsou v práci rozebrány konkrétní ustanovení obecné části i dalších částí občanského zákoníku, které zahrnují dobré mravy. Jedna z kapitol se také dotýká dobrých mravů v kontextu trestního práva v rámci právní odpovědnosti obsažené v trestním zákoníku a pro kontext jsou zmíněny i další právní předpisy mimo občanský zákoník. Je rozebrána problematika dobrých mravů v konkrétních částech a případech soukromého práva a jsou doplněna o příslušnou judikaturu s cílem poskytnout ucelený pohled na problematiku a její praktické uplatnění.

KLÍČOVÁ SLOVA

Dobré mravy, soukromé právo, občanský zákoník, korektiv, zákon, právní předpis, judikatura

ABSTRACT

The bachelor thesis deals with the issue and analysis of the institute of good morals, their significance, concept, and primarily their function, especially in the context of the new Civil Code, which became effective on January 1, 2014. Initially, the thesis provides an overview of the historical context and evolution of the interpretation of good morals and their development in the Czech territory. The aim of the thesis is to provide a detailed analysis of the institute of good morals as a corrective mechanism in the decision-making practice of courts and to examine its relationship to moral principles and law. It also focuses on the conceptual definition of good morals and their relationship to public order. Subsequently, the thesis analyzes specific provisions of the general part and other parts of the Civil Code that include good morals. One chapter also touches on good morals in the context of criminal law within the legal responsibility contained in the Criminal Code, and other legal regulations outside the Civil Code are mentioned for context. The issue of good morals in specific parts and cases of private law is examined, supplemented by relevant case law, with the aim of providing a comprehensive view of the issue and its practical application.

KEYWORDS

Good manners, private law, Civil Code, corrective, law, legal regulation, case law

Obsah

Úvod.....	5
1. Historický kontext dobrých mravů a proměna výkladu	7
1.1. Vývoj dobrých mravů na českém území	8
1.1.2. Dobré mravy jako předmět judikatury prvorepublikových soudů	9
1.1.3. Dobré mravy v období let 1948-1989	11
1.1.4. Novela občanského zákoníku po roce 1989	13
2. Právo, morálka, dobré mravy a veřejný pořádek.....	14
2.1. Pojmové vymezení dobrých mravů.....	16
2.2. Funkce dobrých mravů	18
2.3. Dobré mravy a veřejný pořádek.....	20
3. Obecná úprava dobrých mravů v občanském zákoníku.....	22
4. Dobré mravy v dalších částech občanského zákoníku.....	31
4.1. Dobré mravy v rodinném právu	32
4.1.1. Dobré mravy a výživné.....	33
4.1.2. Dobré mravy a osvojení zletilého	43
4.2. Dobré mravy a odvolání daru	45
4.3 Dobré mravy a ubytování.....	47
4.4. Dobré mravy a odpovědnost za škodu	48
4.5. Dobré mravy a nekalá soutěž.....	48
5. Dobré mravy mimo občanský zákoník	51
Závěr.....	54
Seznam použitých zdrojů	57

Úvod

Problematika dobrých mravů a jejich význam v právním systému představuje jeden z klíčových aspektů zkoumání moderního práva. Tato práce se zabývá analýzou institutu dobrých mravů v kontextu nového občanského zákoníku, jež nabyl své účinnosti v lednu roku 2014. S ohledem na historický vývoj a proměny právního rámce na našem území se práce zaměřuje na pochopení významu, role a funkce dobrých mravů v současném právním řádu. Je důležité podotknout, že institut dobrých mravů má v občanském zákoníku stabilní místo a přispívá k zachování morální integrity a spravedlnosti v právním prostředí. Jeho aplikace a interpretace ve výkonu práva jsou nezbytné pro udržení harmonie a řádu ve společnosti.

Cílem této práce je vytvoření detailnější analýzy institutu dobrých mravů, jakožto nástroje, který v rozhodovací praxi soudů slouží jako korektivní mechanismus a napomáhá tak zmírňovat tvrdost samostatného práva. Zprvu se práce věnuje historickému kontextu, který vytváří nepostradatelné zázemí pro pochopení vývoje institutu dobrých mravů a dále rozebírá vývoj tohoto institutu na našem území. Proměny znění občanského zákoníku, týkající se českého práva vznikaly jako reakce na změny historického vývoje a s ním spjaté změny politických režimů, načež tento historický vhled umožňuje lépe porozumět kontinuitě a změnám v pojednání o dobrých mravech v rámci právních norem. Další kapitola práce se pokouší prostřednictvím institutu dobrých mravů přispět k hlubšímu pochopení vztahu práva a morálky, a poskytnout tak ucelený pohled na tuto problematiku v kontextu současné společnosti. Dále se zabývá pojmovou definicí dobrých mravů, samozřejmě především významem v současném právním řádu a jejich funkcí. V rámci třetí kapitoly se poté věnuje obecné úpravě dobrých mravů v občanském zákoníku a detailněji rozvíjí a rozebírá výklad ustanoveních obecné části občanského zákoníku, v nichž jsou dobré mravy obsaženy. Dále se práce soustřeďuje na další části občanského zákoníku a jejich ustanovení obsahující dobré mravy s důrazem na oblasti například především rodinného práva, odvolání daru či odpovědnost za škodu a k nim je doplněna konkrétní judikatura vztahující se k těmto konkrétním právním předpisům. Na závěr se také

v práci objevují pro kontext a pochopení podstaty institutu dobrých mravů a jejich využití skrze celý právní systém, právní předpisy, které stojí mimo občanský zákoník, a ve kterých se s pojmem dobrých mravů lze explicitně setkat.

Judikatura je v práci začleněna skrze všechny kapitoly vzhledem k přehlednějšímu pochopení a vysvětlení konkrétních právních předpisů, přičemž je kladen důraz na konkrétní rozhodnutí soudů, jejich aplikace a výklad institutu dobrých mravů.

1. Historický kontext dobrých mravů a proměna výkladu

Nový občanský zákoník, který vstoupil v platnost v roce 2012, zahrnuje do svého právního rámce institut dobrých mravů, a tedy v souvislosti s nimi principy slušného chování. Pojem dobrých mravů odráží směr tradičních hodnot a současných očekávání společnosti, která jej utváří a jsou tak především odvozené z právní historie státu a společných norem. Historicky bylo české právo ovlivněno různými právními tradicemi, včetně římského práva, germánského práva a socialistických právních principů během období komunismu v Čechách. Koncept dobrých mravů se v právní praxi vyvíjel a nadále vyvíjí časem v souladu s měnícími se společenskými hodnotami a etickými standarty. Společnost svým chápáním, co je mravné a morální zasahovala a bez pochyb nadále zasahuje do samotného pojetí i výkladu institutu dobrých mravů a následného použití v rozhodovací praxi. Pro správné uchopení problematiky institutu dobrých mravů je nezbytný krátký exkurz do historického vývoje, který ilustruje a lépe vystihuje chápání tématu v rámci společenského vývoje.

Historie pojmu dobrých mravů sahá až do klasického Římského práva a lze jej považovat za jednu z nejstarších zásad občanského, respektive soukromého práva. Již v římském právu zastávaly dobré mravy funkci kritéria pro platnost právních úkonů a smluv v rámci uplatňování právních norem a jejich soulad s morálním aspektem při jejich rozhodování. Byť doktrínu či obecné vymezení v klasickém římském právu bychom hledali jen stěží, objevují se na ně odkazy v názorech římských právníků a jsou obsaženy v římských ediktech.¹

V případě francouzského zákoníku z roku 1804 s názvem *Code Civil* byl pojem dobrých mravů francouzskou terminologií nahrazen a zdánlivě „propůjčen“ obsah pojmu „dobrá víra“.² Pojem dobrá víra v dosavadním občanském zákoníku společně s dobrými mravy samozřejmě nacházíme také a společně s dobrými mravy se řadí mezi pojmy a zásady, které řeší morální aspekt právního jednání.

¹ HURDÍK, Jan. *Zásady soukromého práva*. 1998. Brno: Masarykova univerzita Brno, 1998. ISBN 80-210-2001-6. s. 74

² Tamtéž.

Tyto dva pojmy, ačkoliv obsahově souvisí nejsou jedno a to samé, a často bývají díky podobnosti v praxi navzájem zaměňovány.

1.1. Vývoj dobrých mravů na českém území

S termínem „dobré mravy“ se na území České republiky setkáváme poprvé ve Všeobecném občanském zákoníku z roku 1811, německy *Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch* (zkratka ABGB) z roku 1811, který se stal zásadním pramenem, který formoval podobu institutu dobrých mravů a mimo jiné byl inspirací pro většinu moderních evropských právních řádů. ABGB původně zmiňoval dobré mravy pouze v jediném paragrafu § 26, který je ve vztahu k zakázaným právníkům osobám a podle něhož jsou nedovolené společnosti ty, které jsou politickými zákony zvláště zakázány, přiči se veřejnému pořádku či dobrým mravům. Po třetí dílčí novele byly dobré mravy na začátku 20. století zařazeny do více ustanovení, jako například ustanovení § 879, které hovoří o neplatnosti smluv, které se přiči dobrým mravům. O dobrých mravech se také hovoří v ustanovení § 109 jako o jednom z důvodu rozvodu v manželství. Dále se objevují v ustanovení § 1295, které stanoví odpovědnost za škodu na stejném základě, jako stanovil § 424 občanského zákoníku (zákon č. 40/1964 Sb. Občanský zákoník), a to tedy že: za škodu je odpovědný ten, kdo úmyslně způsobil škodu způsobem přičícím se dobrým mravům.³

Z historického kontextu České republiky je již patrné, že docházelo v průběhu let ke změně právních úprav, které kopírovaly politickou situaci v zemi. V rámci rozdílnosti těchto úprav lze rozdělit vývoj dobrých mravů na území České republiky na dvě období. Období, ve kterém platil několikrát zmiňovaný rakouský *Všeobecný občanský zákoník*, který na našem území platil až do roku 1950. V druhém období, a to tedy od roku 1950 poté po nástupu socialistického režimu upravoval občanské právo namísto Všeobecného občanského zákoníku socialistický civilní kodex z roku 1950 s názvem *Střední občanský zákoník* (zák.

³ HURDÍK, Jan. *Zásady soukromého práva*. 1998. Brno: Masarykova univerzita Brno, 1998. ISBN 80-210-2001-6. s. 75

č. 141/1950 Sb.) a poté *Občanský zákoník* z roku 1964. Ačkoliv současný občanský zákoník (zákon č.89/2012 Sb. *Občanský zákoník*) vychází z formální stránky občanského zákoníku z roku 1964, který byl po roce 1989 aktualizován a přizpůsobován podmínkám moderního občanského práva. Nový občanský zákoník (zákon č.89/2012 Sb., občanský zákoník) některé koncepce zásadně pozměňuje.⁴

1.1.2. Dobré mravy jako předmět judikatury prvorepublikových soudů

Již v období první republiky byly dobré mravy velmi ceněny a považovány za důležité ve společenských i právních interakcích. Společenská etiketa a normy zdůrazňovaly důležitost slušného chování a respektu v mezilidských vztazích. Politická scéna byla v té době poznamenána mnoha aspekty a výzvami včetně vzestupu fašismu v evropských zemích, což vyžadovalo rychlé a často nekompromisní rozhodování v reakci na politické a geopolitické události. Ve světle těchto událostí se dobré mravy staly častým předmětem judikatury prvorepublikových soudů.

Po tzv. 3. dílčí novele z roku 1916 převzala Československá republika obecný zákoník občanský, tato novela v rámci problematiky dobrých mravů značně pozměnila § 879 tím, že byla zavedena klauzule o neplatnosti smluv příčícím se zákonnému zákazu nebo dobrým mravům. Druhý odstavec tohoto paragrafu obsahuje výčet těchto nejzávadnějších smluv, jako je například lichva či nakládání s dědictvím za života zůstavitele. V případě této generální klauzule je zásadní existence korektivu rozporu s dobrými mravy vedle rozporu se zákonem, jelikož kdyby klauzule neobsahovala zmíněný korektiv rozporu dobrých mravů, musely by být smlouvy, které vyhovují požadavkům práva a zákona považovány za platné, ačkoliv z pohledu společenského jsou vadné.⁵ Tento důležitý korektiv umožňoval soudům posuzovat smlouvy nejen z hlediska souladu se zákonem, ale i z hlediska souladu s etickými a morálními normami. Judikatura je rozhodující

⁴ SALAČ, Jaroslav. Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu. Praha: C. H. Beck, 2000. ISBN 80-7179-349-3. s. 140

⁵ SALAČ, Jaroslav. Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu. Praha: C. H. Beck, 2000. ISBN 80-7179-349-3. s. 141

v případech konkretizace dobrých mravů a nejvyšší soud Republiky československé spolu s rakouským Říšským soudem přispěly k vytvoření ucelenému systému smluv proti dobrým mravům.⁶ Jako původní pramen judikatury těchto smluv byly smlouvy, které porušovaly sexuální morálku. V rozporu s dobrými mravy tak byly považovány všeobecné právní úkony v rámci nevěstinců, smlouvy s prostitutkami i konkubinát. Stejně tak byly posuzovány některé smlouvy týkající se možného ohrožení institutu manželství či rodičovství ve smyslu například smluv o poskytnutí souhlasu k rozvodu či rozluce. Další kategorií tvoří smlouvy, jež příliš omezují osobní nebo ekonomickou svobodu jedince, včetně smluv týkajících se náboženského přesvědčení, zejména sliby o změně či zachování náboženské víry. Do této skupiny nadměrných omezení jednotlivce se zahrnují tzv. „nevolnické smlouvy“, kde jedna strana, obvykle ta s výrazně silnější hospodářskou pozicí hrubě utlačuje stranu druhou. Důsledkem často bývá neúměrně dlouhá smluvní závislost. Typicky je toto chování judikaturou postihováno v případech smluv o dodávkách piva, kdy se odběratel zavazuje k odběru piva po neúměrně dlouhou dobu pouze za stávající cenu. Stejně tak jsou neplatné smlouvy, které „připoutávají“ hostince k pivovaru prostřednictvím půjčky spojené s dlouhodobým závazkem odběru piva z tohoto pivovaru.⁷

Jedním z konkrétních rozsudků Nejvyššího soudu Československé republiky, týkajících se sankcionování smluv o dodávání piva je ze dne 27. května 1925, sp. zn. Rv I 623/25, který uznal jako nemravnou smlouvu tu, která pod smluvní pokutou zavazovala hostinského k exkluzivnímu odběru piva od jednoho pivovaru, v případě, kdy se pivovar nepřiměřeně zavázal dodávat pivo pouze podle objednávek za dočasné denní ceny. Soud o tomto ustanovení rozhodl jako o nemravném a toto rozhodnutí odůvodnil tím, že se jednalo o rozpor s hospodářskou nezávislostí.⁸

Dalším takovým konkrétním případem z prvorepublikového období může být rozsudek Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 21. prosince

⁶ KUBEŠ, Vladimír. Smlouvy proti dobrým mravům. Časopis Spolku notářů československých. Praha: Orbis, 1933

⁷ SALAČ, Jaroslav. Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu. Praha: C. H. Beck, 2000. ISBN 80-7179-349-3. s. 144

⁸ Rozsudek nejvyššího soudu Československé republiky sp. zn. Rv I 623/25 ze dne 27. května 1925

1920, sp. zn. Rv I 702/20 ve kterém lze nalézt částečný výklad abstraktu dobrých mravů a v tomto případě se jednalo o darování, kdy dárce cizoložil s obdarovanou, načež shledal Nejvyšší soud tuto darovací smlouvu za neplatnou z důvodu rozporu s dobrými mravy.⁹ Tyto případy ilustrují, jak judikatura aplikovala pojem dobrých mravů v praxi a jakým způsobem chránila společenské hodnoty a normy té doby.

1.1.3. Dobré mravy v období let 1948-1989

Během období komunismu v Československu, které trvalo od roku 1948 do roku 1989, byl právní systém pod silným vlivem socialistické ideologie a politických principů komunistické strany. Socialistická právní teorie stavěla na kolektivních cílech státu a zájmech pracující třídy, což vedlo k tomu, že byly právní principy a chování zaměřovány na cíle komunistické strany spíše, než na individuální mravy nebo principy slušného chování ve smyslu v jakém jej vnímáme dnes. Právní systém během tohoto období nezaujímal tolik individuálních práv a osobních svobod, jako spíše zdůrazňoval kolektivní zájmy a program komunistické strany, a chování bylo hodnoceno v souladu s politickými cíli komunistické strany spíše, než podle jakýchkoliv standardů etiky a morálky, které jsou běžně přijmení ve svobodných demokratických státech.

Z hlediska právního rámce komunistického režimu se zaměřovalo především na udržování společenského pořádku, propagaci socialistických hodnot a byl kladen důraz na zjištění dodržování chování schválené státem a tím posilování socialistického zřízení. Podstatné právní pojmy, včetně pojmu dobrých mravů, byly reinterpretovány a přizpůsobeny tomuto režimu. S nástupem komunistického režimu v naší zemi tak došlo ke změně právního řádu a sním i neodlučně spojený výklad podstatných právních pojmů a zásad jako jsou dobré mravy, ale také dobrá víra, morálka či spravedlnost. Tyto zmíněné korektivy byly

⁹ SIVÁK, Jakub. Smlouvy uzavřené v rozporu s dobrými mravy. Online. In: Pravniprostor.cz. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/smlouvy-uzavrene-v-rozporu-s-dobrymi-mravy>. [cit. 2023-12-26]

nahrazeny novým pojmem „pravidla socialistického soužití“¹⁰ a ta souvisela s chováním, které považoval režim za vhodné a reflektoval normy chování schválené státem a stranou spíše než s tradičními dobrými mravy a etickým chováním, jak jsou vykládané ve svobodné společnosti dnes. V právním kontextu komunistického Československa byl koncept dobrých mravů začleněn do širšího socialistického rámce a politických ideologií. Tento pojem nebyl definován ani respektován tak, jak je obvyklé ve svobodných demokraciích a místo toho, byl podřízen politickým a ideologickým cílům režimu.

Pro vytvoření nových sociálních podmínek v občanském právu měl po roce 1948 sloužit občanský zákoník z roku 1950. Ačkoliv tento kodex a celý právní systém té doby setrvaly na principu formální kontinuity s právním uspořádáním předchozího období, nazývaným „buržoazním právem“, došlo z hlediska materiální stránky k významné diskontinuitě, a to odmítnutí pojetí funkce práva v tzv. „buržoazním období“. Tato pozice diskontinuity byla potvrzena přijetím Občanského zákoníku z roku 1964, který měl být vyjádřením dosažení nové fáze uspořádání společenských vztahů již za vyspělého socialismu. Tento kodex se vyznačoval ještě jedním významným prvkem diskontinuity, a to odmítáním tradičního romanistického pojetí civilního práva v kontinentálním právním systému. Tímto se pokoušel vytvořit specifické socialistické civilní právo, nezávislé na „buržoazních“ romanistických základech. Tyto klíčové prvky diskontinuity znamenaly odtržení soudobého občanského práva, od jeho historických kořenů, historického vývoje a také od ostatních právních řádů v kontinentálním systému.¹¹

Výchozím ustanovení byl v občanském zákoníku z roku 1964 § 39, který stanovil že: „*neplatný je právní úkon, který svým obsahem nebo účelem odporuje zákonu nebo jej obchází anebo se přičí zájmům společnosti*“¹². Klíčovou pomůckou výkladu byl čl. VII základních zásad zákoníku, který zakazoval zneužívání práv v rozporu se zájmy společnosti nebo spoluobčanů a obohacování

¹⁰ SIVÁK, Jakub. Smlouvy uzavřené v rozporu s dobrými mravy. Online. In: Pravniprostor.cz. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/smlouvy-uzavrene-v-rozporu-s-dobrymi-mravy>. [cit. 2023-12-26]

¹¹ SALAČ, Jaroslav. Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu. Praha: C. H. Beck, 2000. ISBN 80-7179-349-3. s. 145, 144

¹² Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, v původním znění

na úkor společnosti nebo spoluobčanů a výkon práv a povinností, který vyplývá z občanskoprávních vztahů musí být v souladu s pravidly socialistického soužití. V systému socialistického práva měla pravidla socialistického soužití, jak interpretační, tak i sankční roli, přičemž sankční role se uplatňovala pouze tehdy, když zákon explicitně stanovil určitou sankci, jako například neplatnost v rámci rozporu s pravidly socialistického soužití.¹³

Obecně tedy lze konstatovat, že právní systém v období komunismu v Československu neakceptoval individuální práva a svobody, ale spíše podporoval kolektivistické principy a politické cíle komunistické strany. Koncept dobrých mravů byl subordinován politickým a ideologickým zájmům režimu, což mělo výrazný dopad na právní kultury a vývoj právního systému v tomto období.

1.1.4. Novela občanského zákoníku po roce 1989

Po pádu komunismu po roce 1989 nepřišly s návratem demokratických hodnot pouze změny ve společnosti jako takové, ale samozřejmě nastaly opět změny v právním řádu. Ten musel být přizpůsoben a značně pozměněn z toho čistě socialistického s prvky direktivního řízení na právní řád splňující demokratické a morální hodnoty společnosti. Demokratický občanský zákoník (zákon č. 509/1991 Sb.) vyšel v platnost roku 1991 po novelizaci socialistického občanského zákoníku z roku 1964 a nabyl tak zpět demokratických aspektů. Jeho cílem bylo nalézt opět stejné hodnoty a vyrovnat se kontinentálním řádům s nimiž souzněl Československý právní systém před rokem 1948. Dříve rozdělené formy vlastnictví, jež byly ovlivněny socialismem byly nahrazeny zakotvením vlastnictví jako základního lidského práva a ochrana vlastnictví byla poskytována všem rovnoměrně, zároveň také docházelo k nápravě majetkových nesrovnalostí způsobené socialistickým režimem. S návratem demokratických hodnot se opět začaly uplatňovat základní principy občanského práva, jako je smluvní autonomie či zásada dobré víry. A samozřejmě v neposlední řadě to, co je pro tuto práci stěžejní, byl pojem dobrých mravů navrácen na své místo, které po několik let zaujímaly pravidla socialistického soužití. Tato novelizace zasáhla, do již výše

¹³ SALAČ, Jaroslav. Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu. Praha: C. H. Beck, 2000. ISBN 80-7179-349-3. s. 149, 150

zmiňovaného § 39 občanského zákoníku, který není v současnosti již platný, v němž došlo k záměně jeho poslední části „zajmu společnosti“ za „dobré mravy“. Nelze také opomenout § 3 odst.1. tohoto zákoníku, který stanovil že práva a povinnosti, které vyplývají z občanskoprávních vztahů nesmí být v rozporu s dobrými mravy.¹⁴

Vzhledem k dalším změnám v právním prostředí, včetně novelizací a vzniku nového občanského zákoníku, který je platný od roku 2012, se dále třetí kapitola této práce zabývá již současným právním řádem a úpravou občanského zákoníku, jež se od tohoto výše zmíněného občanského zákoníku z roku 1991 patrně liší, a analyzuje již jeho aktuální úpravu a význam, v kontextu současné právní praxe.

2. Právo, morálka, dobré mravy a veřejný pořádek

Tato kapitola se zprvu zabývá vztahem práva, morálky a dobrých mravů, načež je klíčovým krokem vedoucím k pochopení hlubšího vztahu mezi právním systémem a morálními hodnotami, zejména pak konkrétněji v kontextu institutu dobrých mravů a následně se kapitola zaměřuje na pojmové vymezení a funkci dobrých mravů.

V současné společnosti se můžeme neustále setkávat s diskusemi o vzájemném vztahu práva a morálky, který je tématem debat, a to především v souvislosti s právními normami a etickými hodnotami. V tomto případě se nabízí základní otázka, do jaké míry by měly právní předpisy odrážet morální přesvědčení společnosti a zda jsou právní normy schopny správně a efektivně řešit tato etická dilema. Kapitola se pokouší o ucelený vhled do vztahu práva a morálky s důrazem na institut dobrých mravů. Zkoumání tohoto vztahu je v takovémto případě důležité zejména pro pochopení toho, jakým způsobem se morální hodnoty promítají do právního systému a jaký mají případný vliv na tvorbu právních norem. Institutu dobrých mravů je v rámci vztahu práva a morálky

¹⁴SALAČ, Jaroslav. Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu. Praha: C. H. Beck, 2000. ISBN 80-7179-349-3. s. 152

klíčovým aspektem, neboť představuje spojení mezi právním řádem a morálními hodnotami.

Vývoj vztahu mezi právem a morálkou, včetně konceptů dobrých mravů prošel komplexním historickým vývojem, který byl vždy těsně provázán se změnami v sociálním i kulturním prostředí. Již od antického období, konkrétně tedy od starověké Římské říše se o tomto vztahu mezi právem a morálkou diskutovalo¹⁵. Významný římský právník Paulus výstižně vyjádřil tento vztah slovy že: „*Ne vše, co je dovolené, je čestné*“¹⁶ tím, tedy rozumíme, že ne vše, co je povoleno zákonem, je morálně správné a tento citát reflektuje složitý charakter vztahu mezi právem a morálkou.

Ačkoliv se může zdát, že jsou právo a morálka odlišné oblasti, v některých částech se tyto oblasti překrývají a sdílejí určité hodnoty a principy. Dobré mravy v rámci práva pak představují tu část morálních hodnot, které jsou schváleny a uplatňovány právním systémem. Existují však i rozdílné názory na povahu dobrých mravů a morálky, jelikož morálka může být vnímána v různých společnostech odlišnými pohledy a někteří autoři spíše hovoří o pojmu dobrých mravů jako o pojmu filozofickém¹⁷. Je také podstatné si uvědomit, že právo není pouze minimem morálky a není tak omezeno pouze na minimální sadu morálních norem, které musí dodržovat. Právo může obsahovat normy a předpisy, které jdou nad rámec základní morálky, a může tak chránit a prosazovat širší soubor hodnot a zásad, které jsou významné pro fungování společnosti a ochranu práv jednotlivců. Tímto je naznačeno, že institut dobrých mravů může širší dosah než jen minimální standardy morálky a může tak být klíčovým prvkem vytváření spravedlivého a etického právního prostředí.

¹⁵ SALAČ, J. Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu. 2.vyd., Praha: C. H. Beck, 2004. ISBN 80-7179-349-3. s. 14

¹⁶ KINCL, J., URFUS, V., KŘEJPEK, M. Římské právo, 2. vyd., Praha: C. H. Beck, 1995. ISBN 80-7179-031-1. s. 100

¹⁷ HURDÍK, Jan. Zásady soukromého práva. 1998. Brno: Masarykova univerzita Brno, 1998. ISBN 80-210-2001-6. s. 78, 79

2.1. Pojmové vymezení dobrých mravů

Prostřednictvím institucí s ekvitní povahou jsou do normativních systému práva zapracovány a vtaženy morální a etické hodnoty, jež tak naplňují mravní kvality a obohacují o ně právo, které by je mělo v rámci demokratických a společenských, a to i mimoprávních hodnot obsahovat a reflektovat z důvodu zmírnění tvrdosti aplikace práva a nalezení nejvhodnější spravedlnosti. Právě dobré mravy patří mezi klíčové ekvitní prvky a institut práva, a ačkoliv se řadí ve své podstatě mezi nedefinované pojmy a jejich neurčitost vyvolává neshody či odchylky při snaze jejich definice a výkladu, je toto typický rys abstraktních, dynamických pojmů, jež na tomto principu vznikají a jejich charakter je žádoucí vzhledem k jejich širokému uplatnění v konkrétních případech a situacích. Samotný obsahový význam je dosažitelný přesněji až v praktickém využití soudce při jeho konkrétních rozhodnutích. Častá je proto argumentace některých autorů, a to, že kvůli rozsáhlému spektru pojmu dobrých mravů není vhodné ani možné poskytovat přesnou detailní definici, jelikož ta by totiž mohla brzdit fungování tohoto institutu, neboť aplikace dobrých mravů vyžaduje výrazně flexibilní přístup v rámci specifických situací.¹⁸

Vzhledem k rozsáhlé odborné literatuře týkající se pojmu dobrých mravů, jež byla vytvořena během uplynulých staletí, by se dalo očekávat, že díky ní dojde alespoň v částečné míře ke sjednocení právní vědy alespoň, co do pojmové a funkcionální stránky této problematiky, avšak opak je pravdou. Názory na celkový koncept dobrých mravů a jejich roli v právním systému a jeho regulace soukromého práva se výrazně liší.¹⁹

V případě slovníkové charakteristiky je dle právního slovníku definice dobrých mravů popisována jako: významná hodnota v právu, jež slouží k hodnocení právních norem a jejich naplňování buď morálním smyslem právní

¹⁸ LAVICKÝ, P. a kol.: Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář. 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2014, 2400 s. ISBN 978-80-7400-529-9. str. 24 a 25

¹⁹ HURDÍK, Jan. Zásady soukromého práva. 1998. Brno: Masarykova univerzita Brno, 1998. ISBN 80-210-2001-6. s. 77

regulace, s ekvitou chápanou také jako mravnost anebo požadavek rovnosti účastníků právních vztahů. Dobré mravy představují základní zásady soukromého práva. A i přes to, že patří mezi neurčité právní pojmy, které jsou částečně využívány jako hodnota v právu, jsou především normou neurčitého obsahu, uplatňovanou na základě přímého zákonného odkazu. Konkrétní význam obsahu by však měl být svěřen soudci který aplikuje právo a jeho a reflektovat jeho posouzení.²⁰ Dobré mravy tak lze chápat jako soubor norem chování, která existují mimo právo a která jsou v právním systému aplikována prostřednictvím přímého odkazu na konkrétní zmínku v dané právní normě.²¹

Jan Hurdík popisuje vznik dobrých mravů jako právního pojmu skrze propojenost s vědním oborem filozofie. Je nutné podotknout, jak již výše bylo zmíněno, že se stále jedná o kategorii tzv. neurčitých pojmů, avšak to neplatí o samotné zákonné formulaci pojmu, jelikož jeho odlišnosti na jednotlivých místech různých právních řádů přináší výrazné obtíže srovnávacím studiím. Pojmu dobrých mravů je třeba porozumět v rámci vyšších kategorií, než jsou pouhá morálka, výsledky sociologického výzkumu nebo některý z převažujících směrů politických názorů. Konfrontace právních norem s kategoriemi vědních oborů na úrovni srovnatelné s právním systémem a právní vědou by mohla přinést riziko, že se do právních závěrů zapojí názory na hledání spravedlnosti v právu a její prosazení prostřednictvím dobrých mravů, které mohou být ovlivněny náhodnými drobnými chybami nebo deformacemi. Skutečné, komplexní a efektivní měřítko pro pochopení významu a odpovídající realizaci právního řádu je schopna poskytnout filozofie. Filozofie, zejména ve své hodnotové části slouží, jako zdroj poznání, který umožňuje subjektům práva a orgánům aplikující právo konfrontovat se základními lidskými hodnotami společnosti v nejobecnějším smyslu a na této konfrontaci založit řešení podmíněné úrovněmi obou skupin užitých kategorií. V tomto smyslu jsou tak dobré mravy pojmem právním, bez přímého normativního obsahu, jež normativní hodnoty získávají konkrétní aplikací. Dobré mravy jsou tak

²⁰ HENDRYCH, D., a kol., Právní slovník. 3. vydání, 2009, In: Back-online., Nakladatelství C. H. Beck. [cit. 2024-01-17]

²¹ KNAPPOVÁ, M., ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. a kol. Občanské právo hmotné 1, 4. vyd., Praha, ASPI, 2005. ISBN 80-7357-128-5. s. 120

v právním smyslu pojmem bez přímé normativní definice. Jejich normativní obsah vzniká prostřednictvím jejich aplikace a naplňování konkrétními hodnotovými hledisky, převzatými právě především z oblasti filozofie a tímto způsobem se skrze dobré mravy stávají základní hodnotová hlediska právními pravidly.²²

Pokusy o definici dobrých mravů jako „souhrnu společenských, mravních a kulturních norem, které v historickém vývoji prokazují určitou stabilitu, zachycují klíčové historické tendence, jsou sdíleny významnou částí společnosti a mají charakter základních norem“, jsou složité a málo informativní. Tyto pokusy naznačují snahu hledání něčeho, co by z podstaty své funkce definované být nemělo. Místo toho se lze lépe ztotožnit s obecným popisem, že dodržování dobrých mravů při výkonu práva zahrnuje uplatňování pravidel slušnosti a pocitu sounáležitosti mezi všemi slušnými lidmi a jsou tak s jejich pomocí respektovány obecné mravní zásady demokratického státu.²³

2.2. Funkce dobrých mravů

Funkce dobrých mravů v soukromém právu vychází z jejich začlenění do rámce pozitivního práva, tedy do struktury formálních pramenů práva. Jejich normativní dopad závisí na jejich normativním významu, který však nemusí být vždy jednoznačně interpretován. Objevují se snahy čas od času rozšířit pružnost obsahu dobrých mravů o pružnost jeho normativní funkce, což však není v souladu s původním projevem vůle zákonodárce a nelze akceptovat.²⁴

Institut dobrých mravů byl do právního systému zařazen vzhledem k faktu, že zákonodárce není schopen vždy předvídat všechny možné situace při tvorbě právních norem, což patrně může vést k nepředvídatelným situacím. Aby byla udržena určitá míra právní jistoty, nejsou žádoucí časté změny v právních

²² HURDÍK, Jan. *Zásady soukromého práva*. 1998. Brno: Masarykova univerzita Brno, 1998. ISBN 80-210-2001-6. s. 79

²³ ELIÁŠ, Karel. *K pojetí dispozitivního práva v občanském zákoníku*. Online in: *Systém ASPI*. 2019, 17 [cit. 2024-01-25]

²⁴ HURDÍK, Jan. *Zásady soukromého práva*. 1998. Brno: Masarykova univerzita Brno, 1998. ISBN 80-210-2001-6. s. 79

normách, načež díky jejich nejednoznačnosti a tím pádem přizpůsobivosti v konkrétních situacích umožňují dobré mravy přizpůsobit právo měnícím se společenských podmínkách, a to beze změny právní úpravy. Zákonodárce svěřil dobrým mravům poslání definování jejich normativní funkce a vzhledem k tomu, že právní norma je obecným pravidlem a nemůže tak ani zohlednit všechny možné skutkové okolnosti, pouhá formální interpretace může vést k nespravedlivým výsledkům. S ohledem na snahu práva dosáhnout spravedlnosti umožňuje zákonné zakotvení dobrých mravů modifikovat a zakázat výkon práv a povinností, které vyplývají z dané právní úpravy, a to tedy pokud jsou v rozporu s dobrými mravy. Jednou z jejich nejvýznamnějších funkcí je bezpochyby funkce korektivu, díky němuž je možné upravovat a korigovat různé situace, zejména pak především ty nestandardní a nečekané.²⁵

Konceptem dobrých mravů se zabývá ve svých člancích hlavní autor nového občanského zákoníku Karel Eliáš, který především stále zdůrazňuje jejich již nespočetněkrát zmiňovanou nedefinovatelnost. Tento názor samozřejmě odpovídá i mnoha dalším odborným pramenům, které se zabývají tímto pojmem. Eliáš poukazuje na definici poskytnutou Nejvyšším soudem (NS 3 Cdon 69/96), kterou však považuje za nedostatečnou. Podle této definice dobré mravy představují soubor společenských, mravních a kulturních norem, které se v historii osvědčily a jsou sdíleny významnou částí společnosti mají povahu norem základních.²⁶ Ačkoliv jsou tyto normy proměnlivé, vykazují určitou stabilitu a neměnnost, a proto i v dnešní době můžeme shledat některá pravidla ve společnosti, která stále nesou prvky totalitního systému. Karel Eliáš pozitivně hodnotí vymezení dobrých mravů jako nástroje pro uplatňování pravidel slušnosti, ale zároveň upozorňuje na nebezpečí sklouznutí k hledání synonym. Navíc dále zdůrazňuje, že by soudci měli spíše identifikovat a zjišťovat než tvořit jakási pravidla dobrých mravů. Prakticky jsou tato pravidla často intuitivně identifikována podle vlastních hodnot a pocitů, na čemž je ve své podstatě jejich nedefinovatelnost opodstatněna, a přestože jde o soubor abstraktních pravidel,

²⁵ HURDÍK, J., LAVICKÝ, L. Systém zásad soukromého práva. Brno: Masarykova univerzita, 2010, ISBN: 978-80-210-5063-1. s. 123

²⁶ PELIKÁNOVÁ, I., PELIKÁN, R. Občanský zákoník: Komentář, Svazek I, (§ 1-654). Walters Kluwer. Online in: Systém ASPI. ISBN 978-80-7598-656-6

jsou obtížně artikulovatelná vzhledem k jejich komplexnosti a podvědomé povaze. V tomto ohledu hraje významnou roli individuální rozhodování a pojetí konkrétních soudců, avšak stále by mělo současně korespondovat s pravidly sdílenými společností, načež by těmto sdíleným pravidlům měl soudce dávat přednost. Existují také specifická pravidla dobrých mravů, která se vztahují pouze k určitým činnostem a jsou sdílena pouze určitými segmenty společnosti. Zde můžeme hovořit například o dobrých mravech v oblasti hospodářské soutěže, kterým se mimo jiné práce v dalších částech také dotkne, jsou odlišná od obecného pojmu dobrých mravů. Francouzská doktrína, která se opírá o článek 6 Code civil, jenž odpovídá naší druhé větě § 1 odst. 2, občanského zákoníku (*Nezakazuje-li to zákon výslovně, mohou si osoby ujednat práva a povinnosti odchylně od zákona; zakázána jsou ujednání porušující dobré mravy, veřejný pořádek nebo právo týkající se postavení osob, včetně práva na ochranu osobnosti.*)²⁷, označuje dobré mravy jako zvyklosti, které odpovídají morálce, kultuře a náboženství určitého místa či lidu a toto právní pojetí je zde silně ovlivněno právě zmiňovaným Code civil a zdůrazňuje, že jde o dobré mravy, pokud se jedná o pravidla, od kterých se nelze odchýlit dohodou.²⁸ Toto a další ustanovení obsažené v novém občanském zákoníku jsou dále rozebrány v dalších kapitolách této práce.

2.3. Dobré mravy a veřejný pořádek

Bipartice dobrých mravů a veřejného pořádku byla známá, jak jej již zmíněno v první kapitole této práce nejen ve francouzském zákoníku Code Civil a Občanském obecném zákoníku z počátku 19. století, ale také byla součástí kodifikací ve Španělsku, Švýcarsku, poválečném Portugalsku či v Nizozemsku. I v Československu existovaly tyto pojmy v Ústavě z roku 1948 a dalších zákonech. V období komunismu v Československu tyto pojmy vymizely náhradou na pravidla socialistického soužití a veřejný pořádek se transformoval v zákoníku z roku 1950 do kritéria „obecného zájmu“ a v zákoníku z roku 1964 do „společenského zájmu“. Tyto změny byly opět v roce 1991 nahrazeny tradičním standardem dobrých

²⁷ § 1 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

²⁸ PELIKÁNOVÁ, I., PELIKÁN, R., Občanský zákoník: Komentář, Svazek I, (§ 1-654).

Z důvodové zprávy k § 2. Walters Kluwer. Online in: Systém ASPI. ISBN 978-80-7598-656-6

mravů. Veřejný pořádek se do kodifikace sice nevrátil, ale ještě před přijetím Nového občanského zákoníku na něj lze nalézt odkazy ve speciálních právních předpisech soukromého práva.²⁹

Pojmy dobrých mravů i veřejného pořádku mají bezpochyby společnou nedefinovanost a nedefinovatelnost. Oba tyto pojmy podléhají proměnám, jak v čase, místě tak i konkrétnímu prostředí a oba se vyznačují jejich významem pro ústavní řád. Zatímco veřejný pořádek je zmiňován na několika místech Listiny základních práv a svobod, dobré mravy nejsou výslovně zmíněny v ústavních zákonech, Ústavní soud však uznává, že při výkonu pravomoci a úkolu soudu v rámci jeho zájmu nalézání spravedlnosti je bezpochybné zohledňování hlediska dobrých mravů. Charakteristické je pro dobré mravy to, že se jedná o normativní pravidla, která stojí mimo právní rámec a jsou vytvářena a následně dodržována společností a společenskými požadavky a zájmy pro uchování jejich hodnot. Rozhodujícím orgánem, jímž je obvykle soud je hodnoceno a zjišťováno, zda se jedná o dobrý mrav či nikoliv, a to s ohledem na morální zásady demokratické země a její společnosti. Soud nemá za úkol a není v jeho pravomoci vytvářet nová pravidla s odkazem na dobré mravy, ale měl by posuzovat existující mrav a zhodnotit, do jaké míry se řadí do kategorie dobrých mravů. Na rozdíl od dobrých mravů veřejný pořádek zahrnuje i normativní právní pravidla, která jsou obsažena v právním systému, a na kterých spočívají základy sociálního řádu v dané společnosti. V rámci obsahové heterogenity veřejného pořádku jsou zahrnuty i politické či morální aspekty.³⁰ Veřejný pořádek byl vyhlášen Ústavním soudem, jako jeden z veřejných statků, podobně jako například veřejná bezpečnost či životní prostředí. Avšak veřejný pořádek není pouze pojmem našeho ústavního a právního řádu, ale je pojmem hojně využívaným v mezinárodních smlouvách a komunitárním právu, jež má vliv na aplikaci vnitrostátního a mezinárodního práva.³¹

²⁹ ELIÁŠ, Karel. *K pojetí dispozitivního práva v občanském zákoníku*. Online in: Systém ASPI. 2019, 17 [cit. 2024-01-27]

³⁰ ELIÁŠ, Karel. *K pojetí dispozitivního práva v občanském zákoníku*. Online in: Systém ASPI]. 2019, 17 [cit. 2024-01-27]

³¹ Tamtéž.

3. Obecná úprava dobrých mravů v občanském zákoníku

Zakotvení dobrých mravů v občanském zákoníku plní především jakousi „negativní“ úlohu či roli, jejichž cílem je zabránit prosazování právních jednání, která se zjevně přičí morálním standardům, a které jsou v dané společnosti z velké části uznávány. V tomto smyslu lze hovořit o jakémisi etickém minimu, jež funguje jako určitý filtr, a tedy v principu ochraňuje ty, kteří by teoreticky mohli být zasaženi. Pro efektivního dosažení svých cílů, k čemuž slouží, se musí právní řád opírat o podporu od svých skutečných i potencionálních adresátů, a proto je také důležité, aby při svém uskutečňování brát v potaz klíčové myšlenky a představy, a to zejména ty, které danou společnost formují. Základní společenské představy jsou různorodé a velmi složité a je tak pro ně vzhledem k průběhu času obvyklá možnost proměn. Občanské právo je přizpůsobeno těmto představám mnoha způsoby, včetně odkazů na základní principy, a to zejména právě na dobré mravy a v tomto kontextu nemá zákonodárce za úkol jednoznačně stanovovat morální normy a ty posléze je vynucovat.³²

Jak bylo v práci již několikrát zmíněno, dobré mravy jsou neurčitým pojmem, a ten při svém uplatňování vyžaduje konkretizaci, avšak tato konkretizace nemůže být dosažena pouhým výkladem platného práva. Nutná je také aplikace mimoprávních, jinak také extralegálních norem, které získávají právní význam vztahením do pojmu dobrých mravů. Právo není jediným systémem norem, a při implementaci mimoprávních norem se nejedná o přijetí specifické zvláštní morálky, ale spíše o jakousi projekci obecně uznávaných morálních zásad na konkrétní situace, a právě bez tohoto minimálního hodnotového základu by právní společenství nemohlo existovat. Příklady, jako je potřeba zachování hospodářské rozhodovací svobody a ochrana proti zneužívání dominantního hospodářského postavení ukazují, že i ve společnosti s hodnotovou rozmanitostí existuje všeobecně sdílený základ. Souvislost a propojení dobrých mravů s veřejným pořádkem vychází z těchto obecných představ, jež se odrážejí v pozitivním právu. V tomto kontextu se jedná spíše o zásady, které tvoří základ

³² TICHÝ, Luboš. *Právní praxe: Obecná část občanského práva*. Praha: C.H.Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-483-4. s. 71,72

pro jednotlivá právní ustanovení a právní předpisy z nich vycházející než přímo o zásady, které by byly vlastní samotnému právnímu řádu.³³

Přijetí zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku mělo stěžejní vliv na dosavadní výklad a doktrínu celého občanského práva, jak hmotného, tak soukromého práva celkově. Tato rekonstrukce občanského zákoníku se stala předmětem kritiky stávající právní úpravy občanského práva a přinesla nový pohled na tradiční výklad některých teoretických základů občanskoprávní úpravy, který se dlouhá léta opakoval načež zda byl tento krok správný se prokáže a prokazuje v aplikační praxi. Nový občanský zákoník vychází z dualismu soukromého a veřejného práva, jež potvrzuje občanský zákoník již v §1. S dobrými mravy se setkáváme již v tomto §1 odst. 2., který stanoví, že pokud něco zákon výslovně nezakazuje, je možné aby si osoby ujednávali práva a povinnosti odchylně od zákona, avšak zakázána jsou právě ta ujednání, která porušují dobré mravy, veřejný pořádek nebo právo, které se týká postavení osob, včetně práva na ochranu osobnosti.³⁴ Co se týče uplatňování soukromého práva, to je nezávislé na uplatňování práva veřejného a občanský zákoník pramení z toho, že soukromé právo se skládá z ustanovení regulujících oprávnění a povinností jednotlivců v soukromé sféře. Občanský zákoník sice sám nedefinuje soukromé právo, ale pouze uvádí jeho hlavní rysy, potažmo základní zásady, jimiž se značně odlišuje od práva veřejného, a právě prostřednictvím rozdílu je možná definice soukromého práva a je to tedy stěžejním faktem pro jeho vymezení vůči veřejnému právu. Všechna ustanovení soukromého práva musí být vykládána v souladu a shodě s Listinou základních práv a svobod a ústavním pořádkem, což zahrnuje i konformní výklad i s právem Evropské unie. Také musí být samozřejmě každé ustanovení soukromého práva vykládané v souladu právě se zásadami Nového občanského zákoníku a s trvalým ohledem na chráněné hodnoty.³⁵ Ústavně by neměla být akceptovatelná nadměrná aplikace kogentních norem, pokud zrovna není opodstatněna konkrétním důvodem, neboť takové omezení svobody má být opodstatnitelné obecným zájmem na klidném společenském

³³ TICHÝ, Luboš. *Právní praxe: Obecná část občanského práva*. Praha: C.H.Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-483-4. s. 71,72

³⁴ § 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

³⁵ PLECITÝ, V., SALAČ, J., BAJURA, J. a kol. *Úvod do studia občanského práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. ISBN 978-80-7552-703-5. s. 37

soužití. Ochrana jak individuální svobody, tak společenské harmonie v mezilidských vztazích je v obecném zájmu a toto koresponduje právě s důrazem občanského zákoníku na zachování dobrých mravů a veřejného pořádku, což zahrnuje i zakazování dohod, potažmo smluv, jež by mohly narušovat tyto hodnoty.³⁶

V novém občanském zákoníku je patrné, že přijímá zásady vyplývající z přirozeného práva, které jsou svým způsobem limitující pro orgány aplikující právo v rámci jeho výkladu.³⁷

Interpretace soukromoprávní úpravy, obsažené v §2 občanského zákoníku, respektují a vyjadřují pojetí soukromého práva a mimo jiné se již opírá ve výkladu o zásadu dobrých mravů v jeho třetím odstavci, který stanoví že: „*Výklad a použití právního předpisu nesmí být v rozporu s dobrými mravy a nesmí vést ke krutosti nebo bezohlednosti urážející obyčejné lidské cítění.*“³⁸ Soud proto musí brát v úvahu dobré mravy a zohlednit je při výkladu a uplatňování psaného práva, aby bylo jeho výsledkem správné upořádání práv a povinností. Mravní řád společnosti by tak neměl být výsledkem jejich aplikace práv narušován.³⁹

Tento třetí odstavec § 2, občanského představuje jakousi brzdu a zároveň pojistku, která slouží pro kontrolu a omezení výkladu předchozích odstavců. Tento odstavec je formulován tak, že v konkrétních situacích musí být dodržována určitá hlediska dobrých mravů, krutosti a lidského cítění, a to navzdory použití jakýchkoliv jiných výkladových pravidel. Jeho cílem je tedy stanovit určité hranice výkladu, který nemůže být v rozporu s dobrými mravy a nesmí vést ke krutosti či bezohlednosti. Tato pravidla jsou klíčová, protože určují, že při použití jiných výkladových kritérií nesmí být výsledek v rozporu s těmito základními hodnotami. Také tento odstavec reaguje na negativní zkušenosti z minulosti, kdy docházelo k aplikování zákona soudci striktně bez ohledu na důsledky svých rozhodnutí.

³⁶ ELIÁŠ, Karel. K pojetí dispozitivního práva v občanském zákoníku. Online in: Systém ASPI. 2019, 17 [cit. 2024-01-25]

³⁷ PLECITÝ, V., SALAČ, J., BAJURA, J. a kol. Úvod do studia občanského práva. Praha: Wolters Kluwer, 2018. ISBN 978-80-7552-703-5. s. 38, 39

³⁸ § 2 odst. 3 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

³⁹ TICHÝ, L. Právní praxe: Obecná část občanského práva. Praha: C.H.Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-483-4. s. 124

Tímto způsobem bylo právo diskreditováno a docházelo tak k prohlubování morální potažmo právní krize, a proto byl zaveden požadavek rozumového a morálního přezkumu v právní interpretaci. Je tedy patrné, že tento třetí odstavec se nevztahuje pouze na výklad, ale právě také na aplikaci právních předpisů. Vzhledem k tomu, že některé zákony bez takovýchto úprav mohou vést ke krutým či nemorálním výsledkům v určitých konkrétních situacích slouží tento odstavec jako pojistka proti přílišné tvrdosti samotného zákona. Ačkoliv někteří kritici považují zmínku o krutosti a bezohlednosti v tomto třetím odstavci § 2, občanského zákoníku za nadbytečnou, zdá se, že tato formulace správně a užitečně omezuje možnost interpretace a aplikace zákona v rozporu s dobrými mravy.⁴⁰

Skutečný smysl zákona je klíčový nejen při výkladu jeho ustanovení ale právě i při jejich aplikaci a vzhledem k tomuto nálezu ústavního soudu hovoří o aplikaci dobrých mravů v judikatuře takto: *„Dobré mravy jsou souhrn etických, obecně zachovávaných a uznávaných zásad, jejichž dodržování je mnohdy zajišťováno i právními normami tak, aby každé jednání bylo v souladu s obecnými morálními zásadami demokratické společnosti. Tento obecný horizont, který vývojem společnosti rozvíjí i svůj morální obsah v prostoru a času, musí být posuzován z hlediska konkrétního případu také právě v daném čase, na daném místě a ve vzájemném jednání účastníků právního vztahu“.*⁴¹

Z podstaty soukromého práva ustanovení § 3 odst. 1, občanského zákoníku vyplývá, že chrání důstojnost a svobodu člověka, a to v souladu s jeho přirozeným právem na vlastní štěstí a štěstí své rodiny či jeho blízkých, aniž by při tom způsoboval neoprávněně škody a újmu druhým. Toto ustanovení reflektuje účel zákona a slouží jako prizma pro posouzení konkrétních případů a vyjadřuje také v nejširším smyslu ústavně chráněnou svobodu člověka obohacenou o zásady.⁴² Z tohoto ustanovení dále tedy vyplývá, že je občanský zákoník postaven

⁴⁰ KOLEKTIV AUTORŮ. Občanský zákoník: Komentář, Svazek I, (§ 1-654). Walters Kluwer. Online in: Systém ASPI. ISBN 978-80-7598-656-6

⁴¹ Nález Ústavního soudu ze dne 26.2. 1998, sp. zn. II. ÚS 249/97

⁴² PLECITÝ, V., SALAČ, J., BAJURA, J. a kol. Úvod do studia občanského práva. Praha: Wolters Kluwer, 2018. ISBN 978-80-7552-703-5. s. 39

na zmíněných zásadách přirozeného práva, obdobně jako Listina základních práv a svobod.⁴³

Co se týče § 3 odst. 3, zákonodárce přesněji specifikuje, že soukromé právo spočívá na dalších obecně uznávaných zásadách spravedlnosti a práva, než je pouhý demonstrativní výčet zásad obsažených v §3 odst. 2, jež jsou tyto zásady, mezi kterými doslovně dobré mravy nenalzáme:

- *každý má právo na ochranu svého života a zdraví, jakož i svobody, cti, důstojnosti a soukromí,*
- *rodina, rodičovství a manželství požívají zvláštní zákonné ochrany,*
- *nikdo nesmí pro nedostatek věku, rozumu nebo pro závislost svého postavení utrpět nedůvodnou újmu; nikdo však také nesmí bezdůvodně těžit z vlastní neschopnosti k újmě druhých,*
- *daný slib zavazuje a smlouvy mají být splněny,*
- *vlastnické právo je chráněno zákonem a jen zákon může stanovit, jak vlastnické právo vzniká a zaniká, a*
- *nikomu nelze odeprít, co mu po právu náleží.⁴⁴*

Tyto zásady jsou klíčové pro správné fungování v právním prostředí a hrají nepostradatelnou roli při formování právních vztahů a případných rozhodování sporů. Je podstatné uvědomění, že mezi těmito zásadami sice není výslovně pojem dobrých mravů uveden, ale je implicitně obsažen v rámci širšího kontextu těchto zásad. Tyto výše uvedené zásady, které zahrnují například právo na ochranu života, zdraví, důstojnosti a soukromí jsou hodnoty, které spojují morální principy a etické chování, které lze za dobré mravy považovat. Podobně tak dále ochrana rodiny, rodičovství a manželství je zdůrazňována jako důležitá hodnota, jež vychází z morálních a sociálních norem naší společnosti. Další zásady stanovují, že nikdo nesmí utrpět bezdůvodnou újmu v souvislosti s rozumovým či věkovým nedostatkem, což reflektuje opět zásady morální spravedlnosti i ohleduplnosti vůči druhým. Zároveň je dále vyzdvihnuta důležitost dodržování slibů a smluv, což zajišťuje lepší stabilitu a důvěru v právní systém. Zásada

⁴³ PLECITÝ, V., SALAČ, J., BAJURA, J. a kol. Úvod do studia občanského práva. Praha: Wolters Kluwer, 2018. ISBN 978-80-7552-703-5. s. 39

⁴⁴ § 3 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

ochrany vlastnického práva také podporuje důvěru v právní stát a respekt k majetku ostatních, a nakonec je výslovně uvedeno, že: „*nikdo nemá právo odepřít druhým to, co jim po právu náleží*“⁴⁵, což je další aspekt spravedlnosti a morální integrity. Jak již tedy bylo jednou výše zmíněno, ačkoliv v této konkrétní formulaci § 3 občanského zákoníku explicitně není pojem dobrých mravů zmíněn, je zřejmé, že tyto zásady v něm obsažené reflektují hodnoty a normy, které jsou s pojmem dobrých mravů bezpochybně propojeny. Tyto zásady poskytují nejen rámec pro fungování právního prostředí, ale také značně přispívají k udržování etických standardů a harmonii mezilidských vztahů, což je klíčové pro zachování důvěry ve spravedlnost a udržování stability ve společnosti.

Pokud hovoříme o rozporu s dobrými mravy, nemusí to vždy znamenat nutnou nelegálnost. Určitý hodnotový základ, jako je minimum morálky a nepřekročitelná hranice, za kterou je již jednání protiprávní, lze odvodit z interakce mezi mimoprávními hodnotovými systémy a imanentními principy práva. To znamená, že ne každé jednání, které je považované za nespravedlivé musí být automaticky označené za neplatné, jelikož je potřeba se zaměřit na zásahy proti těm, která překračují měřítko spravedlnosti v relevantním smyslu. Toto je nezbytné pro zachování další, jiné základní zásady, a to zásady autonomie vůle, která by tak byla jinak omezována, a která umožňuje provádět někdy dokonce velmi riskantní právní úkony a následující závazání se k jejich plnění. A tedy rizikovost právního jednání není samo o sobě nemravné a tento charakter jej nezakládá na neplatnost.⁴⁶

Jako příklad lze uvést námitku promlčení, ta jako subjektivní hmotné právo automaticky v rozporu s dobrými mravy není. Paradoxně by však mohlo dojít k situaci, kdy právo udělené dlužníkovi vůči jeho věřiteli podle zákona samo o sobě koliduje s dobrými mravy. Subjektivní právo dlužníka vznesením námitky promlčení vzniká v okamžik, kdy již uplynula promlčecí lhůta, avšak pokud je tato

⁴⁵ § 3 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

⁴⁶ TICHÝ, Luboš. Právní praxe: Obecná část občanského práva. Praha: C.H.Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-483-4. s. 72

námítka učiněna za okolností naznačující odlišný záměr jednajícího, než je pouhý výkon práva, může být toto jednání shledáno v rozporu s dobrými mravy.⁴⁷

Je nutné podotknout, že jednání v rozporu s dobrými mravy, tak může být shledáno, jak v případě některého konání, tak právě naopak i nečinnosti a nekonání.

Dobré mravy hrají bezpochyby roli ve spojitosti s přirozenými právy a osobností člověka, o čemž hovoří § 19 odst. 2. občanského zákoníku, který stanoví, že práva, která jsou spojena s osobností člověka jsou jeho přirozenými právy, a tedy není možné se těchto práv zřeknout ani je nelze převést na jinou osobu. Pokud by k takovému jednání došlo, není možné k němu přihlížet a brát jej v úvahu a stejně tak se nepřihlíží k omezení těchto práv, pokud taková omezení odporují zákonu, dobrým mravům nebo veřejnému pořádku.⁴⁸ Existence tohoto ustanovení spočívá v ochraně práv spojených s osobností každého jednotlivce, která jsou nezczizitelná a zabraňuje jejich zneužívání či narušování, které by bylo v rozporu s dobrými mravy a zákonem.

V právním prostředí je velmi klíčové téma a problematika platnosti právního jednání, které je institutem dobrých mravů značně ovlivňováno. K situaci, při které dochází k neplatnosti právního jednání nastává v případech, kdy není právní jednání v souladu s dobrými mravy, případně dalšími uznávanými morálními normami. V současném občanském zákoníku se tedy setkáváme se vzniklým rámcem, jež nám slouží pro posuzování platnost právních jednání z hlediska dobrých mravů obsažený v některých z jeho paragrafů.

Ustanovení § 545 a §547 zmiňují dobré mravy v rámci vyvolávání právních následků pramenících z právního jednání, načež z §545 vyplývá, že pokud dojde k uzavření právní dohody, bude mít její ujednání určité následky, které jsou v ní vyjádřeny, a tedy mohou vzniknout právní následky, které vyplývají buď ze zákona, dobrých mravů nebo ustálených pravidel, způsobů a zavedené praxe, jak

⁴⁷ TÉGL, P. O dobrých mravech. Online. Obchodněprávní revue. 2011 roč. 2011, č. 7-8, s. 14. Dostupné z: <https://www.akpavela.cz/download/article/file1-1396950276.pdf>. [cit. 2024-01-28].

⁴⁸ § 19 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

se obvykle postupuje v takových dohodách.⁴⁹ V případě § 547 se jedná o obsah a cíl právního jednání, v praxi tedy uzavírání smluv, jež musí být v souladu se zákonem i dobrými mravy, načež nám dobré mravy v tomto ustanovení zajišťují, že by žádná smlouva neměla porušovat mimo právní normy ani morální standardy.

Pokud se přesuneme k § 580 odst. 1, občanského zákoníku, ten stanoví že: neplatná jsou ta právní jednání, která se přičí dobrým mravům, a právní jednání, která odporují zákonu, pokud to smysl a účel zákona vyžaduje.⁵⁰ (Obdobnou verzi tohoto ustanovení bychom v původním občanském zákoníku nalézali v § 39, které znělo takto: „Neplatný je právní úkon, který svým obsahem nebo účelem odporuje zákonu nebo jej obchází anebo se přičí dobrým mravům“.)⁵¹ Zde můžeme pozorovat, že v porovnání s § 3, kde dobré mravy upravují výkon práv a povinnosti se v kontextu § 580 dobré mravy chovají po uvedené skutkové podstatě odlišně. V rámci znění § 580 je potřeba se zaměřit na kategorii samostatného právního úkonu a jeho kvalitu, nikoliv na způsob vykonávání konkrétního práva, jelikož je klíčové, zda je právní úkon v souladu s dobrými mravy. Pokud tedy právní úkon sám o sobě není v souladu s dobrými mravy a zákonem, nelze právní úkon považovat za platný, respektive je tento právní úkon absolutně neplatný, a tedy nelze požadovat z něho „původně vyplývající“ výkon práv a povinností, načež je pohlíženo na toto právní jednání, jako by nikdy nenastalo. Jedná se o situace, kdy jedna ze stran smlouvy porušuje dobré mravy v takové míře, že tím dochází k závažnému narušení celkového smluvního vztahu, tato situace může být například takový, kdy prodávající vědomě prodává zboží, které má jakési skryté vady, o kterých si je prodávající plně vědom a tyto závady záměrně zamlčuje. Vzhledem k takovým skutečnostem by poté mohl kupující uplatnit § 580 občanského zákoníku, a dle něj namítat neplatnost, že prodávající jednal v rozporu s dobrými mravy jeho zamlčováním důležitých informací a tím způsobil kupujícímu finanční či jinou újmu.

Ustanovení § 588 občanského zákoníku upravuje náležitosti a způsoby prokázání porušení dobrých mravů. V tomto ustanovení se setkáváme nejen

⁴⁹ § 545 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

⁵⁰ § 580 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

⁵¹ § 39 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, v původním znění

s pojmem dobrých mravů, ale právě i veřejného pořádku, které zní takto: „*Soud přihlédne i bez návrhu k neplatnosti právního jednání, které se zjevně přičí dobrým mravům, anebo které odporuje zákonu a zjevně narušuje veřejný pořádek. To platí i v případě, že právní jednání zavazuje k plnění od počátku nemožnému*“⁵². To tedy v praxi znamená, že soud může zasahovat i bez jakékoliv formální žádosti, v případě, že zjistí, že bylo či je určité právní jednání neetické, v nesouladu s dobrými mravy, protiprávní anebo byl ohrožen veřejný pořádek. To například, pokud soud zjistí, že smlouva obsahuje nemožné, nesplnitelné podmínky nebo je zjevně nekalá, a v tomto případě ji může prohlásit za neplatnou bez toho, aniž ho o přezkum či prohlášení někdo oficiálně žádal.

Právní následky právního jednání jsou definovány jako vznik, změna nebo zánik práv anebo povinností. Konkrétní dopady právního jednání lze odvodit z obsahu tohoto jednání. Samotné právní jednání určuje práva a povinnosti zúčastněných osob a stanoví předmět těchto práv a povinností. V smlouvě o koupi například strany mohou explicitně stanovit pouze předmět koupě a kupní cenu, zatímco v ostatních oblastech se uplatní převážně ustanovení občanského zákoníku. Strany mohou rovněž uzavřít komplexní smlouvu, která pokrývá všechna možná práva a povinnosti v různých situacích. Pokud se strany dohodnou na odchylkách od zákona, vytvářejí si autonomní právo, známé jako „*lex contractus*“.⁵³ Toto představuje realizaci ústavní zásady že: vše, co není explicitně zakázáno zákonem, je povoleno, v oblasti soukromého práva odkazující na § 1 odst. 2, občanského zákoníku.⁵⁴ Je však nadále nutné respektovat limity veřejného pořádku, a právě dobrých mravů, a tak zamezit porušení pravidel týkajících se statusových a osobnostních práv.

Soud, jak již bylo několikrát zmíněno, může hrát bezpochybně významnou roli v interpretaci obsahu smlouvy a dobré mravy mají vliv na právní následky jako pravidla chování. Dobré mravy nám slouží jako limitující faktor autonomie vůle stran, a to vzhledem ke skutečnosti, že právní jednání v rozporu s nimi může být

⁵² § 588 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

⁵³ KOLEKTIV AUTORŮ. *Občanský zákoník: Komentář, Svazek I*, (§ 1-654). Walters Kluwer. Online in: Systém ASPI. ISBN 978-80-7598-656-6 [cit. 2024-02-27]

⁵⁴ § 1 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

neplatné. Na jejich neplatnost v rozporu s dobrými mravy odkazují výše zmíněné paragrafy (zejména § 580 a § 588), ovšem uplatňují se i další ustanovení o následcích porušení smluvních povinností. V kontextu právních následků je tedy třeba chápat dobré mravy jako omezení autonomie vůle stran⁵⁵ a ustanovení § 1 odst. 2 výslovně uvádí, že strany si mohou sjednat práva a povinnosti odlišně od zákona, ale tato dohoda nesmí být v rozporu s dobrými mravy a toto dále znamená, že pokud dojde k rozporu mezi dohodou stran a dobrými mravy, bude právní jednání neplatné (viz § 580 a § 588).⁵⁶

Dobré mravy hrají klíčovou roli jak ve výkonu majetkových práv, zejména poté v oblasti povinností vyplývajících z dohod, tak i osobních právech, respektive spíše osobně majetkových, jako je například právo na výživné, které bude níže, v další kapitole práce konkrétněji ještě zmiňováno. Naopak ale ve výkonu statusových práv je jejich vliv minimální (například právo dát souhlas s osvojením dítěte). Zmiňované ustanovení, které hovoří o právních následcích vyplývajících ze zvyklostí, zahrnuje obecná pravidla běžného chování, zejména pak v obchodním prostředí v rámci zvyklostí zachovávaných v poctivém obchodním styku. Mimo to, že existují jako nástroj právních následků právního jednání, tyto zvyklosti často slouží jako výkladová pravidla a mají přednost před dispozitivními ustanoveními zákona.⁵⁷

4. Dobré mravy v dalších částech občanského zákoníku

V předchozí kapitole se práce věnovala a zaměřila na obecnou část právní úpravy v kontextu dobrých mravů v občanském zákoníku. Nyní se bude zabývat v této další kapitole aplikací tohoto principu v konkrétních oblastech práva, a to zejména v rodinném právu a dalších relevantních oblastech, ve kterých se dobré mravy projevují v podobě korektivního mechanismu. Tato kapitola představuje další z důležitých kroků pro porozumění tomu, jak se zásada dobrých mravů promítá do praxe a jaký vliv mají na rozhodování soudů a právních subjektů.

⁵⁵ KOLEKTIV AUTORŮ. *Občanský zákoník: Komentář, Svazek I, (§ 1-654)*. Walters Kluwer. Online in: Systém ASPI. ISBN 978-80-7598-656-6 [cit. 2024-02-27]

⁵⁶ § 580 a § 588 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

⁵⁷ KOLEKTIV AUTORŮ. *Občanský zákoník: Komentář, Svazek I, (§ 1-654)*. Walters Kluwer. Online in: Systém ASPI. ISBN 978-80-7598-656-6 [cit. 2024-02-27]

Nejprve se zaměřuje na aplikaci principu dobrých mravů v rodinném právu, a to zejména v kontextu výživného a osvojení zletilého. Rodinné právo představuje jednu z oblastí, kde je dodržování dobrých mravů klíčové pro zachování harmonie a ochranu zájmů členů rodiny. Bude zkoumat, jak jsou tyto zásady uplatňovány v otázkách týkajících se výživného, které má za cíl zajistit především finanční podporu potřebným členům rodiny. Dále se zaměřuje na osvojení zletilého, kde je velmi klíčová rovnováha mezi právem jedince na autonomii a ochranou zájmů osvojitele a osvojence, přičemž dodržování dobrých mravů má zásadní význam pro tento proces. Další část této kapitoly se věnuje aplikaci principu dobrých mravů v rámci odvolání daru pro nevděk. Odvolání daru pro nevděk představuje mechanismus, který má chránit dárce před nevděčností ze strany příjemce daru. Bude zde zkoumáno, jaký význam má dodržování zásad dobrých mravů pro rozhodování v těchto případech a jak se tento princip promítá v praxi. Následně se zabývá aplikací zásad dobrých mravů v kontextu ubytování. Ubytování představuje oblast, kde je důležité dodržování etických principů a respektování práv a důstojnosti ubytovaných osob. Zde zkoumá, jak právní předpisy chrání zájmy ubytovaných osob a jaká opatření jsou přijímána pro zachování dobrých mravů v této oblasti. Poslední část této kapitoly se věnuje také oblasti nekalé soutěže. Nekalá soutěž je závadným jevem, který může poškodit zájmy konkurentů a spotřebitelů. Je zde klíčové, jak právní systém reaguje na tyto porušení a jakým způsobem je zajištěna ochrana dobrých mravů v rámci podnikání a obchodu.

Tato kapitola má za cíl prozkoumat praktické aplikace principu dobrých mravů v konkrétních oblastech soukromého práva a demonstrovat tak jeho význam pro fungování právního systému a ochranu zájmu jednotlivců a společnosti jako celku.

4.1. Dobré mravy v rodinném právu

V případě rodinného práva se již přesouváme z obecné části občanského zákoníku do jeho druhé části, do které je rodinné právo začleněno. Dobré mravy hrají významnou roli v oblasti rodinného práva, neboť tvoří základní etický rámec,

v němž se utváří a uplatňuje rodinné právo. Dobré mravy tak mají zásadní vliv na utváření, a především interpretaci právních norem v oblasti rodinných vazeb a vztahů. V kontextu rodinného práva jsou dobré mravy vnímány jako měřítko, které pomáhá soudům a právním orgánům posuzovat spravedlnost a morální správnost jednání v rodinných vztazích. Tato morální zásada je aplikována při rozhodování o různých otázkách, především pak například stanovení výživného, určení péče o dítě či rozdělení majetku v případě rozvodu. Tato část práce, jak již bylo výše zmíněno se zaměřuje na význam dobrých mravů v rámci rodinného práva a jejich konkrétní aplikaci v různých situacích rodinného života a analyzuje jakým způsobem jsou dobré mravy reflektovány v právních normách a jaký mají vliv na právní rozhodování ve vztazích mezi členy rodiny.

4.1.1. Dobré mravy a výživné

Ačkoliv je na začátku zmíněno, že v případě rodinného práva se přesouváme do druhé části občanského zákoníku, kde se setkáváme přímo s pojmem rodinného práva a tato část je mu mimo jiné věnována, v mnoha případech se opět vracíme a opíráme o právní předpisy uvedené v části obecné, jelikož přesně proto jsou tyto ustanovení uvedena v této obecné části. V rámci tohoto kontextu týkajícího se rodinného práva se lze zaměřit na výživné.

Termín „výživné“ označuje celkovou podporu, kterou jedna osoba poskytuje druhé s cílem uspokojit všechny její oprávněné potřeby. V tomto pojmu vyživovací povinnosti se jedná o závazek určité osoby poskytovat pravidelně stanovené plnění jehož obvyklý charakter je finanční, ovšem může být i věcný, pokud slouží k uspokojení základních životních potřeb jiné osoby. Tato vyživovací povinnost vyplývá z práva na výživné, které je považováno za specifický druh majetkového práva.⁵⁸ Občanský zákoník pojem vyživovací povinnosti přímo nedefinuje ovšem základním předpokladem pro vznik a pokračování vyživovací povinnosti je podle občanského zákoníku existence rodinně-právního nebo obdobného vztahu, ať už

⁵⁸ PLECITÝ, V., SALAČ, J., BAJURA, J. a kol. Úvod do studia občanského práva. Praha: Wolters Kluwer, 2018. ISBN 978-80-7552-703-5. s 156

se jedná o manželský, ex – manželský či příbuzenský v přímé linii, nebo vztah registrovaných partnerů či bývalých registrovaných partnerů stejného pohlaví.⁵⁹ Okruhy osob, které občanský zákoník upravuje, a které jsou k výživě povinni nebo oprávněni práce níže rozebere, konkrétněji výživné mezi manželi, rozvedenými manželi a mezi rodiči a dětmi, načež také dále upravuje občanský zákoník i výživné mezi potomky a předky. Výživné je právní povinností, která spočívá v poskytnutí finanční podpory, jak již bylo zmíněno, obvykle vůči potomkovi, vůči manželovi, v některých případech i rozvedenému manželovi, který není schopen si sám zajistit dostatečné prostředky k obživě. Rozsah a podmínky vyživovací povinnosti jsou obvykle stanoveny zákony a dále jsou upravovány soudní praxí a jejím účelem je zajištění dostatečného životního standardu osobám, které jsou na takovouto ekonomickou podporu jiných členů závislé. Role dobrých mravů je zde důležitá, neboť aplikace této zásady může ovlivnit jak rozhodnutí o přiznání nebo nepřiznání nároku na výživné, tak i stanovení jeho výše.

Vyživovací povinnost, jak už manželů, tak rodičů vůči svým potomkům a dalších je upravena souborem zásad, na jejichž základě soudy rozhodují o těchto záležitostech a zde se nabízí srovnání staré a nové právní úpravy, neboť výživné bylo do 31. prosince 2013 upraveno tehdy platným zákonem č. 94/1963 Sb., zákon o rodině. Tato stará právní úprava vztahující se k výživnému zahrnovala zásadu, že výživné nelze přiznat, pokud by to odporovalo dobrým mravům a tuto zásadu aplikovaly soudy v případech, kdy se povinná osoba domáhala nepřiznání výživného. Nový občanský zákoník od roku 2014 tuto zásadu explicitně nepřevzal, ale vychází ze zmiňovaných obecných principů soukromého práva, jež jsou obsaženy v obecné části občanského zákoníku, a které pojednávají o rozporu s dobrými mravy.⁶⁰ Při aplikaci z hlediska dobrých mravů je tedy nutné vycházet z ustanovení již v této práci několikrát zmíněného § 2 odst. 3 občanského zákoníku, který stanoví, že výklad a aplikace právních předpisů nesmí být

⁵⁹Vyživovací povinnost. Online. In: E-justice.europa.eu. 2020. Dostupné z: https://ejustice.europa.eu/content_maintenance_claims-47-cz-maximizeMS_EJN-cs.do?member=1 [cit. 2024-03-01].

⁶⁰TOMEŠOVÁ, J. PRÁVNÍ PROSTOR: Výživné pro děti a dobré mravy. Online. In: Pravniprostor.cz. 2018, 03.10.2018. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/k-vyzivne-pro-deti-a-dobre-mravy>. [cit. 2024-02-18].

v rozporu s dobrými mravy a nesmí vést k situacím, které by byly kruté a porušovaly obyčejné lidské cítění.⁶¹

4.1.1.1. Výživné mezi manželi

Co se týče výživného v manželství, toto právo na výživné je považované za nezadatelné osobní právo a povinnost k něm vzniká okamžikem uzavření manželství. S uzavřením manželství se tedy manželům automaticky přisuzují podobná práva a povinnostmi včetně vzájemné vyživovací povinnosti, jež vychází z principu rovnosti mezi manželi a dalšími principy jako jsou důstojnost, vzájemná solidarita manželů a zajištění podobných životních standardů mezi nimi.⁶² Legislativa v novém občanském zákoníku řeší vyživovací povinnost mezi manžely, jak je již výše zmíněno v rámci rodinného práva a je rozebrána rovnou v několika jeho paragrafech. Jejím hlavním účelem je zajistit oběma manželům srovnatelnou životní úroveň, a dokonce pokud dojde ke konfliktu mezi různými vyživovacími povinnostmi, manželská povinnost má přednost před povinnostmi vůči dětem a rodičům. Uzavřením manželství vzniká mezi manželi povinnost vzájemného zajišťování obživy, jejíž rozsah je stanoven ustanovením § 697 občanského zákoníku, které požaduje, aby měli manželé obdobnou materiální a kulturní úroveň.⁶³ Institut výživného mezi manželi slouží k vyrovnání nerovností v materiálním zabezpečení mezi manželi. Pro jeho uplatnění není podstatné pouze to, že jeden z manželů není schopen se uživit, ale i skutečnost, že i pokud sám schopen je, není schopen to činit ve stejné míře jako druhý manžel. Vyživovací povinnost platí po celou dobu trvání manželství až do právní moci rozhodnutí soudu o jeho rozvodu. I když manželé již nežijí společně, ale manželství formálně trvá, platí stále princip rovnosti hmotné i kulturní úrovně. Manželi, který vydělává méně je tak umožněno požadovat výživné i bez sdílení domácnosti.⁶⁴

⁶¹ § 2 odst. 3 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

⁶² MAURLEGAL ADVOKÁTNÍ KANCELÁŘ. Výživné mezi manžely. Online. Dostupné z: <https://www.maurlegal.cz/cs/poradna/prakticke-rady-a-zkusenosti/vyzivne-mezi-manzely/a-147/>. [cit. 2024-02-24].

⁶³ § 697 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

I v případě neplatného manželství může vzniknout vyživovací povinnost, která trvá, dokud soud nevyhlásí manželství za neplatné. Avšak v situaci zdánlivého manželství, kdy jsou porušeny základní náležitosti, vyživovací povinnost nevzniká. V takovém případě konec manželství znamená i konec vyživovací povinnosti. V tomto případě je důležité rozlišovat mezi manželstvím a společným soužitím, jelikož vyživovací povinnost není uplatnitelná v případě společného soužití bez manželství, i když partnery společně hradí své náklady nebo vychovávají dítě. Zákon tedy patrně očekává, že vyživovací povinnost bude plněna dobrovolně na základě morálních závazků vůči partnerovi, avšak pokud se jedna strana své povinnosti vyhýbá, je možné podat návrh na přiznání výživného.⁶⁵ Jako konkrétní příklad může posloužit rozsudek Obvodního soudu Prahy 9 ze dne 10. ledna 2023 (52 C 295/2022 – 88), který řeší výživné nerozvedené manželky. Tento rozsudek se týká žaloby na výživné mezi manželi a řeší otázku, zda je žaloba důvodná a v jaké výši má být výživné stanoveno. Následně se zabývá i výpočtem dlužného a splatného výživného za určité období a rozhoduje o náhradě nákladů řízení. Klíčovým právním nástrojem je v tomto případě zmiňovaný § 697 občanského zákoníku, který stanoví vzájemnou vyživovací povinnost mezi manžely, který klade důraz na zajištění obou manželských partnerů tak, aby dosáhli stejné hmotné a kulturní úrovně, což je zároveň základním kritériem pro vznik práva na výživné. Soud v tomto rozsudku konstatuje, že manželství trvá, ale obžalovaný opustil společnou domácnost a neposkytuje žalobkyni finanční podporu. Tento fakt vede k nálezu, že žalobkyně žije u své matky a musí se sama starat o nezletilého syna. Soud také dále zdůrazňuje, že potřebnost výživného vyplývá z neschopnosti žalobkyně sama se o sebe postarat, což je základní podmínkou pro přiznání výživného podle § 911 občanského zákoníku („*Výživné lze přiznat, jestliže oprávněný není schopen sám se živit.*“).⁶⁶ V tomto případě bylo prokázáno, že žalobkyně nedisponuje žádným vlastním příjmem a jediným jejím příjmem je dávka státní sociální podpory a rodičovský příspěvek. Současně je prokázáno, že žalovaný má minimální příjmy,

⁶⁵ MAURLEGAL ADVOKÁTNÍ KANCELÁŘ. *Výživné mezi manžely*. Online. Dostupné z: <https://www.maurlegal.cz/cs/poradna/prakticke-rady-a-zkusenosti/vyzivne-mezi-manzely/a-147/>. [cit. 2024-02-24].

⁶⁶ § 911 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

kteřé jsou vyšší než příjmy žalobkyně. Soud tedy nařizuje žalovanému hradit žalobkyni výživné ve stanovené výši. V kontextu § 911 občanského zákoníku soud stanovuje, že výživné pro žalobkyni bude stanoveno ve výši, která je přiměřená k jejím potřebám a příjmům žalovaného. Je patrné, že vyživovací povinnost je tedy také omezena zásadou dobrých mravů. Soud musí zohlednit morální a etické normy, aby zajistil spravedlivé rozhodnutí. V případě zmiňovaného rozsudku soud přihlížel k potřebám i schopnostem obou manželských partnerů. Vhledem ke skutečnosti, že žalovaný disponoval příjmy z práce jako kurýř a žalobkyně není schopna sama si zajistit dostatečný příjem na živobytí soud v souladu s principem dobrých mravů posoudil, že přiznání výživného je v této situaci morálně spravedlivé. Soud zohlednil příjmy obou stran a stanovil přiměřenou částku v hledem k životním situaci a potřebám žalobkyně.⁶⁷ Celkově je možné dle tohoto rozsudku konstatovat, že v uvedeném rozhodnutí se soud řídil podle § 697 občanského zákoníku, upravujícího výživné mezi manželi a současně bral v potaz i institut dobrých mravů, aby zajistil spravedlivé a morálně akceptovatelné rozhodnutí ve věci vzájemné vyživovací povinnosti mezi manželi. Institut dobrých mravů hraje nepochybně důležitou roli v tom, že vyživovací povinnost není omezená, avšak je zároveň omezena morálními zásadami, které je nutné dodržovat a musí být zohledňovány mimo jiné případy i při posuzování nároků na výživné a vyživovací povinnost.

Nález Ústavního soudu II. ÚS 3094/16 – 1 ze dne 8. srpna 2017 se zabývá problematikou výživného v rámci manželského vztahu a vyměření výživného. Konkrétně se jedná o stížnost ohledně porušení práva na spravedlivý proces v souvislosti se stanovením výživného mezi manželi. Stěžovatelka upozornila na nesouhlas s rozhodnutím odvolacího soudu, kterým jí bylo odepřeno nárok na výživné od manžela. Odvolací soud totiž závěrem konstatoval, že stěžovatelka a její manžel dosahují stejné životní úrovně, a tedy nemá nárok na výživné. Stěžovatelka namítá, že manžel disponuje vyššími příjmy, než jaké uvedl ve svém daňovém přiznání. Ústavní soud ve svém nálezu kritizuje nedostatečné zjištění skutkového stavu odvolacím soudem. Poukazuje na to, že odvolací soud hodnotil životní úroveň vedlejšího účastníka na základě daňových údajů, aniž by zohlednil

⁶⁷ Rozsudek Obvodního soudu Prahy 9 ze dne 10. ledna 2023 52 C 295/2022 – 88. Online. In: Systém ASPI

celkové příjmy a výdaje. V kontextu paragrafu § 697 občanského zákoníku, který reguluje výživovací povinnost mezi manželi, je náleží Ústavního soudu v souladu s principem objektivního posouzení schopnosti povinného plnit výživné. Tento paragraf klade důraz na to, aby výživné bylo stanoveno s ohledem na skutečné příjmy a majetkové poměry povinného. Dále tedy Ústavní soud zdůraznil, že hodnocení životní úrovně musí být prováděno komplexně a nemůže být založeno pouze na formálních daňových a účetních údajích. Kromě toho Ústavní soud poukázal na nedostatečné zohlednění majetkových poměrů partnerky vedlejšího účastníka, což může ovlivnit životní úroveň obou manželů. Tento aspekt je důležitý, neboť podle judikatury Ústavního soudu mají soudy při stanovení výživného zohledňovat celkové majetkové poměry účastníků, které mohou ovlivnit jejich schopnost poskytovat výživu. Ve svém závěru Ústavní soud konstatoval, že nedostatečné zjištění skutkového stavu vedlo k porušení práva stěžovatelky na spravedlivý proces. Tímto rozhodnutím Ústavní soud upozornil na důležitost pečlivého a komplexního posouzení skutkového stavu soudem při rozhodování o výživném v manželských vztazích.⁶⁸

Je nutné podotknout, že v kontextu korektivu a společenské zásady dobrých mravů je tento náleží Ústavního soudu důležitý, protože ukazuje na nutnost respektování principů spravedlnosti a důkladného posouzení skutkového stavu při vyměřování výživného. Korektiv a zásada dobrých mravů jsou důležitými pravidly, která pomáhají udržovat spravedlnost a morální integritu v právním prostředí. V tomto konkrétním případě náleží Ústavního soudu poukázal na nedostatky v postupu odvolacího soudu, který nedostatečně zohlednil veškeré relevantní faktory při rozhodování o výživném manželky. To je důležité pro zachování důvěry v právní systém a zajištění spravedlivého jednání vůči všem stranám sporu.

4.1.1.2. Výživné mezi rozvedenými manželi

Výživné se vztahuje i na případy rozvedených manželů, jejichž problematikou se zabývá několik paragrafů občanského zákoníku, které budou

⁶⁸ Náleží Ústavního soudu II. ÚS 3094/16 – 1 ze dne 8. srpna 2017. Online. In: Systém ASPI

následně zmíněny. V kontextu § 760 občanského zákoníku je rozebírána problematika výživného na rozvedeného manžela a stanoví, že pokud se není rozvedený manžel schopen sám živit a tato neschopnost souvisí s manželstvím nebo jeho rozvodem, může být vyžadováno po jeho bývalém manželovi výživné.⁶⁹ Kritéria pro posouzení tohoto nároku zahrnují věk a zdravotní stav rozvedeného manžela v podobě rozvodu nebo ukončení péče o společné dítě. Soud při rozhodování o výživném bere v úvahu délku trvání manželství, snahu rozvedeného manžela najít například zaměstnání nebo spravovat svůj majetek a mnohé další relevantní faktory. Tato ustanovení mají za cíl zajistit, aby poskytnutí výživného bylo oprávněné a přiměřené, a zároveň omezit neoprávněné nároky na výživné při čemž by se mohlo jednat i o rozpor s dobrými mravy.

Co se týče § 761 občanského zákoníku, ten stanoví, že: manželé či rozvedení manželé mají možnost dohodnout se o výživném a jeho formě. Pokud k jejich dohodě ovšem nedojde, může být otázka výživného předložena soudu.⁷⁰ Ustanovení tohoto § 761 občanského zákoníku dále také umožňuje, aby se výživné řešilo formou jednorázového plnění, tzv. „odbytného“, které po přijetí zahrnuje zřeknutí se dalších nároků na výživné. Předpokládá se, že manželé, respektive bývalý manželé se dohodnou ohledně výživného, a to nejenom co se týče rozsahu, ale také způsobu, jakým bude vypláceno. Výživné může být poskytováno formou pravidelných dávek nebo jednorázové částky, a to bez ohledu na to, zda se bude vyplácet v rámci splátek, částek nebo jednorázově. Jakákoliv dohoda o výživném mezi manželi je uzavírána s podmínkou, že bude manželství rozvedeno, bez ohledu na to, jaký typ řízení o rozvod bude v daném případě zvolen. Pokud nedojde k dohodě, má postižený člen bývalého manželského právo požádat o pomoc soud. Soud pak rozhoduje v souladu s obecnými pravidly, zohledňujícími potřeby oprávněného a schopnosti i možnosti a majetkové poměry povinného, jakož i zásady dobrých mravů.⁷¹

Také § 762 občanského zákoníku rozvíjí předchozí ustanovení týkající se výše výživného na rozvedeného manžela. Tento paragraf stanoví, že pokud se

⁶⁹ § 760 zákona č. 89/2012

⁷⁰ § 761 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

⁷¹ POSLANECKÁ SNĚMOVNA PČR; Vláda ČR. Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., nový občanský zákoník (konsolidované znění). Walters Kluwer. Online. In: Systém ASPI. 2012. [cit. 2024-02-29]

manželé nebo rozvedení nedokážou dohodnout ohledně výživného, je umožněno manželovi, který nenes hlavní vinu za rozpad manželství nebo nesouhlasil s rozvodem a utrpěl tímto značné škody, požádat soud o stanovení výživného od bývalého manžela. Dále také tento paragraf stanoví, že výše tohoto výživného bude určena za podmínky, že manžel, který jej požaduje, není zodpovědný za rozpad manželství nebo s ním nesouhlasil a utrpěl značné škody, typicky například v době nemoci či invalidity, V těchto případech má právo na výživné, které by mu mělo zajistit životní úroveň srovnatelnou s bývalým manželem. Toto právo na výživné je však časově omezeno, kdy jsou tyto okolnosti platné, a to obvykle maximálně po dobu tří let od rozvodu. Pokud se manžel dopustil domácího násilí vůči druhému manželovi, i když v ostatních případech splňoval podmínky pro poskytnutí výživného, výživné mu nelze přiznat.⁷² A vzhledem k § 763 občanského zákoníku je stanoveno, že právo rozvedeného manžela na výživné vzniká v případě, že se znovu ožení nebo uzavře registrované partnerství.⁷³ Tímto je zajištěno, že výživné bude převzato novou rodinou a nebudou tak vznikat konflikty mezi různými vyživovacími povinnostmi.

4.1.1.3. Výživné mezi rodiči a dětmi

Výživné mezi rodiči a jejich dětmi vzniká automaticky s narozením dítěte a trvá až do doby, kdy je dítě schopné samo sebe uživit, nebo pokud vyživovací povinnost přechází na jinou osobu, například v důsledku sňatku rodičů nebo popření otcovství. Pro stanovení rozsahu výživného platí obdobně jako u manželů princip, že životní úroveň dítěte by měla být v zásadě srovnatelná s životní úrovní rodičů. I samotné dítě je povinno podle svých možností zajistit svým rodičům slušnou výživu, avšak úroveň života rodiči se nemusí nutně shodovat s úrovní života dítěte.⁷⁴

⁷² § 762 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

⁷³ § 763 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

⁷⁴ Vyživovací povinnost. Online. In: E-justice.europa.eu. 2020. Dostupné z: https://ejustice.europa.eu/content_maintenance_claims-47-cz-maximizeMS_EJN-cs.do?member=1 [cit. 2024-03-01].

Explicitně s dobrými mravy, v části rodinného práva občanského zákoníku týkající se výživného vůči dítěti setkáváme zprvu v případě § 691 odst. 2, občanského zákoníku, jež pojednává o uspokojení rodiny v případě opuštění společné domácnosti jednoho z rodičů. V tomto ustanovení se jedná o situaci, kdy jeden z manželů opustí společnou domácnost, ve které žije jejich dítě, a ačkoliv by jeho důvod k tomuto uskutečnění byl rozumně odůvodněný musí v rámci jeho vyživovací povinnosti k jeho dítěti stále finančně přispívat na náklady domácnosti. Soud bude v takovém případě hodnotit důvody jeho opuštění a odmítnutí návratu podle obecně přijímaných principů, zásad, a tedy využije institutu dobrých mravů.⁷⁵ Funkce tohoto ustanovení v praxi spočívá v zajištění finanční podpory rodině, ve které by některý z manželů neplnil své povinnosti a slouží jako ochrana v případech, kdy dochází k odluce manželů a zároveň tedy se snaží předcházet situaci, kdy by bylo dítě nezaopatřené.

Vyživovací povinnost jako taková je mezi potomky a jeho rodiči upravena v pododdílu 4 občanského zákoníku počínaje § 910, z jehož ustanovení vyplývá, že mezi předky a potomky existuje vzájemná vyživovací povinnost. To znamená, že rodiče mají povinnost poskytnout obživu svým dětem předtím, než se tato povinnost přenesou na prarodiče a další předky. Pokud bližší příbuzní, jako jsou rodiče, nemohou plnit svou vyživovací povinnost, mohou být povinni k poskytování obživy vzdálenější příbuzní, pokud jsou schopni. V případě, že se jedná o situaci mimo vztah rodičů a dětí, jako jsou prarodiče nebo jiní předci, je vyživovací povinnost potomků, tedy dětí, prioritní před vyživovací povinností předků.⁷⁶ Životní úroveň dítěte by měla být v zásadě srovnatelná s životní úrovní jeho rodičů. To znamená, že dítě by mělo mít podobné životní podmínky jako jeho rodiče. Tento princip má přednost před zohledněním specifických potřeb dítěte. Dále stanoví, že dítě má povinnost zajistit svým rodičům slušnou výživu, což znamená, že pokud má dítě dostatečné finanční prostředky, mělo by se postarat o to, aby jeho rodiče měli dostatečné zabezpečení (§ 915 o.z.).⁷⁷ Pokud soud rozhoduje o tom, že rodič nebo předek musí platit výživné dítěti, které ještě nedosáhlo plné svéprávnosti a

⁷⁵ § 691 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

⁷⁶ § 910 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

⁷⁷ § 915 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

majetková situace povinného to dovoluje, může soud zahrnout do potřeb dítěte i vytváření úspor. To platí za předpokladu, že okolnosti daného případu nevyklučují možnost tvorby úspor. Poskytnuté výživné přechází do majetku dítěte. Správa takto poskytnutých peněz je řízena obecnými pravidly týkajícími se majetku dítěte.⁷⁸ V případě, že soud rozhoduje o tom, že rodič musí platit výživné dítěti, může výjimečně uložit osobě povinné platit v budoucnu zálohu na výživné. Toto poskytnuté výživné postupně přechází do vlastnictví dítěte v souladu s termíny splatnosti výživného. Jakmile je záloha složena, je považována za majetek povinného (§ 918 o.z.).⁷⁹ Další paragraf (§ 919 o.z.) se také věnuje situaci, kdy rodiče nežijí spolu nebo se neshodnou ohledně výživného pro nezletilé dítě, které ještě nedosáhlo plné svéprávnosti, nebo jestliže jeden z rodičů nesplní svou povinnost k dítěti, v takovém případě soud postupuje podle § 915 až 918. To se týká i případů, kdy soud rozhoduje o péči o dítě, které ještě nenabylo plné svéprávnosti, a rodiče se nedohodnou ohledně výživného pro dítě.⁸⁰

Věk dítěte je klíčovým faktorem při hodnocení souladu výživného s dobrými mravy. Existují zásadní věkové mezníky, zejména hranice patnácti let a dosažení zletilosti. Nezletilé dítě mladší patnácti let je obecně obtížné považovat za odpovědné za své chování vůči rodiči, protože péče o jejich mravní vývoj je rodičovskou povinností. S dosažením patnácti let však dítě začíná nést určitou míru odpovědnosti za své jednání. Dosáhnutí zletilosti v osmnácti letech poté vede k plné zodpovědnosti dítěte za své chování, včetně chování vůči rodiči, a proto se musí brát v potaz při rozhodování o výživném a možném nepřiznání z důvodu rozporu s dobrými mravy.⁸¹ V některých výjimečných případech může trvat vyživovací povinnost pro celou dobu života dítěte a rodičů, a to zejména v případě, kdy dítě zůstane plně invalidní a nenabude schopnosti samostatně se žít.⁸²

Při posuzování chování dítěte vůči rodiči je důležité zvážit jeho intenzitu, způsob a motivaci. V některých případech může být nevhodné chování dítěte reakcí na

⁷⁸ § 917 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

⁷⁹ § 918 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

⁸⁰ § 919 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

⁸¹ TOMEŠOVÁ, J. *PRÁVNÍ PROSTOR: Výživné pro děti a dobré mravy*. Online. In: Pravniprostor.cz. 2018, 03.10.2018. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/k-vyzivne-pro-deti-a-dobre-mravy>. [cit. 2024-02-18].

⁸² Vyživovací povinnost. Online. In: E-justice.europa.eu. 2020. Dostupné z: https://ejustice.europa.eu/content_maintenance_claims-47-cz-maximizeMS_EJN-cs.do?member=1 [cit. 2024-03-01].

předchozí chování rodiče. Důkazní břemeno o problematickém chování dítěte nese povinný rodič, který se domáhá nepřízní výživného pro rozpor s dobrými mravy. Určité chování dítěte, jako neúcta nebo hrubost vůči rodiči může vést k nepříznání výživného. Tyto situace však musí být posuzovány individuálně, s ohledem na konkrétní okolnosti každého případu. V některých případech může být výživné přiznáno pouze částečně, nebo sníženo, pokud nedostatky chování dítěte nejsou tolik závažné, aby vedly k úplnému zrušení vyživovací povinnosti.⁸³

4.1.2. Dobré mravy a osvojení zletilého

Další ustanovení, jež využívá institutu dobrých mravů v rodinném právu se týká osvojení zletilého, kde se setkáváme explicitně s dobrými mravy v § 846 občanského zákoníku, který stanoví, že zletilého je možné osvojit v případě, a tedy pouze tehdy pokud se nejedná o rozpor s dobrými mravy.⁸⁴ Toto ustanovení tak spočívá v zajištění, aby proces osvojení respektoval etické a morální aspekty a normy, a byl tak v souladu s přijatelným, respektive obecně uznávaným chováním a pravidly, jež reflektují aktuální společnost. Napomáhá k zabraňování situacím, kdy by osvojení mělo být zneužito, a to například v rámci získání některého benefitu z něho plynoucího, jako je například získání občanství, potvrzení o pobytu či dědictví. Tomuto osvojení zletilého se věnuje dále následující § 847 občanského zákoníku, jehož znění se týká právě situace, kdy je zletilá osoba osvojena, což je zároveň analogický proces jako osvojení nezletilého. Toto osvojení zletilé osoby je možné za určitých podmínek: Pokud byl přirozený sourozenec osvojované osoby již dříve osvojen stejným osvojitelem, pokud byla osvojovaná osoba nezletilá v době, kdy byl podán návrh na osvojení. Pokud osvojitel pečoval o osvojovanou osobu jako o vlastní dítě již v době, kdy byla nezletilá a v neposlední řadě, pokud osvojitel plánuje osvojit dítě svého manžela.

Dále dle § 847 občanského zákoníku není osvojení zletilé osoby možné, pokud by to bylo v rozporu s odůvodněnými zájmy jejích biologických rodičů. A

⁸³ TOMEŠOVÁ, J. *PRÁVNÍ PROSTOR: Výživné pro děti a dobré mravy*. Online. In: Pravniprostor.cz. 2018, 03.10.2018. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/k-vyzivne-pro-deti-a-dobre-mravy>. [cit. 2024-02-18].

⁸⁴ § 846 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

tato pravidla o osvojení nezletilého a jeho následcích se použijí analogicky, s výjimkou některých specifických ustanovení.⁸⁵ Tato analogie slouží k zachování dobrých mravů a ochraně práv zúčastněných osob.

Pro konkrétnější znázornění lze v tomto případě využít rozsudek Okresního soudu Chrudim ze dne 10. října 2023 (12 C 115/2023–28). Tento rozsudek Okresního soudu v Chrudimi ve věci osvojení zletilé osoby měl za účel rozhodnout o žádosti navrhovatele, kterým je osoba osvojitele, o nezrušitelném osvojení zletilé osoby, kterou je zde spojenkyně. Případ se opírá především o výše zmiňované paragrafy § 846 a § 847 občanského zákoníku, které upravují osvojení zletilých osob. Rozsudek se zabývá rozhodnutím o právních i faktických vazbách mezi osvojitelem a spojenkyní, souhlasu manželky osvojitele a dalších relevantních aspektů, jako je výchova, vztahy v rodině či souhlas biologického otce. Osvojení zletilé osoby je přijetí cizí osoby za vlastní, přičemž musí být tento vztah mezi osvojitelem a spojenkyní podobný jako vztah mezi rodičem a dítětem. Navrhovatel, který má zájem o osvojení osvojenkyně, prokázal, že mezi nimi existuje pevné pouto, ačkoliv osvojenkyně byla již zletilá. Osvojitel již v minulosti pečoval o osvojenkyni jako o vlastní dítě, což je zde velmi důležitým faktorem posouzení případu. Soud v tomto rozsudku rozhoduje, že podmínky pro nezrušitelné osvojení zletilé osoby byly splněny. Osvojitel se podle dostupných informací staral o osvojenkyni již od jejího útlého věku, vytvořil s ní vazby a má k ní otcovský vztah. Souhlas manželky osvojitele je také přítomen, a tudíž není zjištěna žádná skutečnost, která by bránila prostému osvojení. Jedná se zde tedy o osvojení, které je v souladu s právními předpisy a zároveň také s dobrými mravy. Soud konstatoval, že osvojení je v souladu s právem a zájmy všech zúčastněných osob.⁸⁶ Tento rozsudek poskytuje důkladné posouzení případu osvojení zletilé osoby, načež zohledňuje relevantní právní normy a faktické okolnosti, a tím je schopný dopět k závěru, že se jedná o osvojení v souladu s dobrými mravy i zákonem.

⁸⁵ § 847 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

⁸⁶ Rozsudek Okresního soudu Chrudim 12 C 115/2023 – 28 ze dne 10. října 2023. Online. In: Systém ASPI

4.2. Dobré mravy a odvolání daru

V případě odvolání daru se můžeme setkat v občanském zákoníku rovnou se dvěma variantami, a těmi jsou odvolání daru z nouze a odvolání daru pro nevděk. Načež výslovně dobré mravy využívá ustanovení § 2072 kontextu odvolání daru pro nevděk v obou jeho odstavcích, které doslovně zní takto: „*Odst. 1 - Ublížil-li obdarovaný dárci úmyslně nebo z hrubé nedbalosti tak, že zjevně porušil dobré mravy, může dárce, neprominul-li to obdarovanému, od darovací smlouvy pro jeho nevděk odstoupit. Byl-li dar již odevzdán, má dárce právo požadovat vydání celého daru, a není-li to možné, zaplacení jeho obvyklé ceny. Odst. 2 - Odůvodňují-li to okolnosti, považuje se za nevděk vůči dárci také zjevné porušení dobrých mravů vůči osobě obdarovanému blízké.*“⁸⁷ Z tohoto patrně vyplývá, že dárce může od darovací smlouvy odstoupit v případě, kdy mu obdarovaný způsobil újmu, a to ať už z hrubé nedbalosti či úmyslně, a tím tak zjevně porušil dobré mravy. V případě, kdy se tedy obdarovaný zachová způsobem, jež je možný považovat dárce, potažmo poté soudem za nevděk, může dárce požadovat navrácení daru, tedy zrušení darovací smlouvy. Pokud byl dar již odevzdán, a není možné jeho reálné navrácení, v takovém případě je možné požadovat dárce po obdarovaném zaplacení ceny tohoto daru.

Druhý odstavec ustanovení § 2072 rozšiřuje tuto definici o nevděku, kdy se však nejedná pouze o osobu dárce, ale i jeho blízké. Jedná se o situaci, kdy by obdarovaný svým nevhodným jednáním, jež je v rozporu s dobrými mravy ovlivnil nejen dárce, ale toto jeho jednání by směřovalo i vůči osobě blízké dárci. Například pokud by obdarovaný způsobil škodu rodinnému příslušníkovi nebo příteli dárce, i v tomto případě lze považovat jeho jednání za nevděk a může být důvodem pro odvolání daru. Toto ustanovení s využitím institutu dobrých mravů tak slouží opět k ochraně zájmu, v tomto případě konkrétně zájmu dárce.

Jako konkrétní případ týkající se odvolání daru pro nevděk lze uvést rozsudek Nejvyššího soudu 33 Cdo 1792/2023-242 ze dne 29. srpna 2017. Tento rozsudek se týká žaloby na určení vlastnictví nemovitostí, kterou žalobkyně podala

⁸⁷ § 2072 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

proti žalovanému. Nejvyšší soud potvrdil rozhodnutí odvolacího soudu, kterým bylo odvolání zamítnuto a potvrzen rozsudek prvního stupně, jímž bylo určeno, že žalobkyně je výlučným vlastníkem spoluvlastnického podílu na určitých nemovitostech. Odvolací soud potvrdil rozhodnutí soudu prvního stupně s ohledem na vlastnické právo žalobkyně a změnil pouze výši nákladu řízení. Odvolací soud vycházel z následujících faktů, že žalobkyně darovala žalovanému spoluvlastnické podíly na nemovitostech a tato darovací smlouva byla uzavřena v době, kdy probíhalo řízení o úpravě poměrů k nezletilým dětem účastníků. Dále vycházel z podezření z týrání, přičemž žalovaný podal návrh na vydání předběžného opatření odůvodněný podezřením z fyzického týrání dětí. Trestní oznámení bylo podáno vůči žalobkyni, jejímu otci a příteli a tyto kroky byly učiněny v době, kdy se přibližovalo soudní jednání ohledně péče o děti. Tato obvinění vedla k odložení trestního řízení pro nedostatek důkazů. V neposlední řadě bylo důležitou součástí tohoto případu právě dovolání daru pro nevděk. Žalobkyně odvolala dar pro nevděk žalovaného, načež důvodem pro odvolání daru pro nevděk bylo to, že žalovaný využil údajného týrání dětí jako prostředku získání výhody ve sporu o péči o děti. Odvolací soud dospěl k závěru, že žalovaný zjevně porušil dobré mravy, neboť zprvu nepodnikl žádné kroky ohledně údajného týrání dětí a využil toho až poté, co mu to mohlo posloužit k jeho vlastnímu prospěchu v soudním řízení. Žalovaný jednal účelově a manipulativně, což bylo prokázáno skutečnostmi vyplývajícími z případu. To naznačuje, že jeho jednání nebylo motivováno ochranou dětí, ale spíše dosažením osobních cílů a vzhledem k tomuto bylo jeho jednání shledáno jako neetické a neakceptovatelné ve vztahu k údajně týraným dětem. Dovolání žalovaného bylo zamítnuto, a to z důvodu, že rozhodnutí odvolacího soudu nebylo založeno na nesprávném právním posouzení věci ani odchýlení od ustálené judikatury. Nejvyšší soud dospěl k závěru, že odvolací soud postupoval korektně a ve shodě s právními předpisy. Dále potvrdil, že chování žalovaného splňuje podmínky pro odvolání daru pro nevděk dle § 2072 občanského zákoníku a rozhodnutí odvolacího soudu zůstává platné.⁸⁸ Tento případ ilustruje, že odvolání daru pro nevděk může být oprávněné v případě

⁸⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu 33 Cdo 1792/2023-242 ze dne 29. srpna 2017. Online. In: Systém ASPI

zjevného porušení dobrých mravů ze strany obdarovaného a poskytuje tak příklad, jak mohou soudy interpretovat a aplikovat tuto právní normu.

4.3 Dobré mravy a ubytování

V § 2331 občanského zákoníku je upravena situace týkající se ubytování, jehož doslovné znění je: „*Ubytovatel může před uplynutím ujednané doby smlouvu vypovědět bez výpovědní doby, porušuje-li ubytovaný i přes výstrahu hrubě své povinnosti ze smlouvy, anebo dobré mravy*“.⁸⁹ Jedná se o ustanovení, které umožňuje ubytovateli ukončit smlouvu o ubytování bez výpovědní doby v případě hrubého porušení povinností ze smlouvy ze strany ubytovaného. Důležité je, že kromě hrubého porušení povinností ze smlouvy je také možné smlouvu vypovědět porušením dobrých mravů. To znamená, že může docházet i k případům, kdy ubytovaný poruší své povinnosti ze smlouvy, aniž by se jednalo o hrubé porušení, jelikož jeho jednání je stále v rozporu s dobrými mravy a vzhledem k tomu má ubytovatel právo jeho smlouvu vypovědět.

Pro praktické vysvětlení lze využít příklad, kdy uzavírá majitel malého hotelu smlouvu o ubytování s hostem na týden. Během tohoto pobytu host opakovaně ruší noční klid, ignoruje jakékoliv požadavky od personálu a páchá další výtržnosti. Přestože jeho jednání není natolik závažné, aby se jednalo o hrubé porušení smlouvy, je v rozporu s dobrými mravy. V takovém případě může ubytovatel využít tohoto ustanovení § 2331 občanského zákoníku a vypovědět smlouvu o ubytování bez výpovědní doby, vzhledem k tomu, že jeho záměr zajištění pohodlného a bezpečného pobytu hostů a také ochrana jeho práv jsou zcela v souladu s dobrými mravy. Tímto způsobem zajišťuje ustanovení §2331 občanského zákoníku s využitím institutu dobrých mravů, že v případě, kdy jedna strana poruší některé z etických norem a způsobuje tím obtíže druhé straně, je umožněno řešení této situace, jak v souladu s právem, tak zároveň i s ohledem na tyto společensky uznávané principy slušného chování.

⁸⁹ § 2331 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

4.4. Dobré mravy a odpovědnost za škodu

Dobré mravy hrají roli i v rámci odpovědnosti za škodu, která tvoří další podstatný koncept občanského práva, jímž se zabývá § 2909 občanského zákoníku. Ustanovení tohoto paragrafu upravuje odpovědnost škůdce za škodu, kterou způsobil úmyslně a v rozporu s dobrými mravy, toto porušení dobrých mravů upřesňuje podmínky jeho odpovědnosti. Odpovědnost škůdce tak není omezena pouze na případy, kdy by došlo k neúmyslnému jednání, ale specificky jej rozšiřuje o škodu, která je způsobena takovým jednáním, které se přičítá dobrým mravům. V praxi se tedy může jednat například o situace, kdy škůdce úmyslně poškozují cizí majetek a zjevně porušuje dobré mravy. Ustanovení, také stanoví, že škůdce je povinen nahradit škodu pouze v těch případech, kdy jednal s hlavním cílem způsobit druhým škodu. Aplikace tohoto ustanovení má za úkol ochraňovat oběti škod a zajistit jim případnou náhradu za způsobenou újmu.⁹⁰

4.5. Dobré mravy a nekalá soutěž

Na problematiku nekalé soutěže v souvislosti s výslovným uvedením institutu dobrých mravů se zaměřuje § 2976 občanského zákoníku. Nekalá soutěž je tedy zakázaná a vzniká v případě, kdy se subjekt v oblasti hospodářského styku chová, respektive jedná takovým způsobem, který je v rozporu s dobrými mravy soutěže a může způsobovat újmu jiným soutěžitelům či zákazníkům. V odstavci druhém tohoto § 2976 občanského zákoníku jsou uvedeny konkrétněji případy, které nekalou soutěž způsobují a těmi jsou:

- a) klamavá reklama – tedy taková reklama, která obsahuje falešné, zavádějící nebo nepřesné informace a klame spotřebitele ohledně určitých vlastností produktu, a tím ovlivňuje jeho rozhodnutí o nákupu,
- b) klamavé označování zboží – tímto můžeme rozumět například falešné označení kvality produktu,

⁹⁰ § 2909 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

- c) vyvolání nebezpečí záměny – situace, při kterých dochází k vytváření podmínek, či chování subjektu v hospodářském styku, které přivádějí spotřebitele k mylnému přesvědčení, že produkt či služba patří k jiné společnosti
- d) parazitování na pověsti závodu, výrobku, či služeb jiného soutěžitele – tímto rozumíme situaci, kdy subjekt zneužívá dobré pověsti či reputace jiného soutěžitele, jako je například kopírování designu produktu nebo využívání jiných prvků charakteristickou pro jiného soutěžitele,
- e) podplácení – uplatňování nekalých praktik v různých formách úplatků či jiných výhod poskytovaných za účelem získat určité neoprávněné výhody na trhu. Situace, kdy subjekt poskytne nebo jen nabídne finanční či jiné výhody s cílem ovlivnit rozhodnutí jiného subjektu v oblasti hospodářského styku,
- f) zlehčování – snižování hodnoty nebo kvality produktů či služeb konkurentů jehož cílem je získat konkurenční výhodu
- g) srovnávací reklama, pokud není dovolená jako přípustná – tento bod se týká situací, při nichž subjekt využívá neobjektivní srovnávací reklamu, která porovnává různé parametry týkající se cen či vlastností produktů a služeb se stejnými parametry produktů a služeb konkurence.
- h) porušení obchodního tajemství – neoprávněné získání či využívání důvěrných a chráněných informací například jejich zveřejněním s cílem získání konkurenčních výhod
- i) dotěrné obtěžování – jedná se o obtěžující, dotěrné či v některých případech až agresivní chování vůči ostatním účastníkům trhu, jež narušuje obchodní prostředí
- j) ohrožení zdraví a životního prostředí – činnost, která má negativní vliv a způsobuje negativní dopady na zdraví osob nebo životního prostředí, jakožto je například nevhodné nákladní s nebezpečnými chemickými látkami nebo výroba škodlivých výrobků.⁹¹

Ustanovení § 2976 občanského zákoníku tedy stanoví základní kritéria pro posuzování nekalé soutěže, jež jsou výše vypsány a umožňují tak příslušným orgánům zasahovat proti takovému jednání, které je v rozporu s dobrými mravy

⁹¹ § 2976 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

soutěže. Chrání zájem účastníků hospodářského styku a jeho záměrem je udržení rovnováhy a spravedlnosti na trhu.

Jedním z příkladů, jež se dotýká předpisu § 2976 odst.1 občanského zákoníku může posloužit rozsudek 23 Cdo 1773/2021 ze dne 30. listopadu 2021. Tento rozsudek má klíčový význam v kontextu dobrých mravů v oblasti nekalé soutěže a zabývá se žalobou společnosti Contipro a.s. proti žalovaným P. c. a COLUMBIA z.s. ohledně údajného porušení dobrých mravů v soutěži. Předmětem tohoto sporu tvrzení žalobkyně, že žalovaní porušili dobré mravy v soutěži tím, že uveřejnili nepravdivé a zlehčující informace o ní a jejím výrobku na webových stránkách. Toto jednání žalobkyni údajně způsobilo újmu na její dobré pověsti. Soud v tomto případě se zabývá problematikou nekalé soutěže a omezení práva na svobodný projev, přičemž zkoumá, zda výroky žalovaného splňují skutkovou podstatu nekalé soutěže a zda je jejich projev v souladu s právem na svobodný projev. Odvolací soud potvrdil rozhodnutí soudu prvního stupně a neshledal jednání jako nekalou soutěž z důvodu, že v rámci volné soutěže jsou obecně přípustná i jednání, která by v běžné situaci byla považována za nepřipustná, jako například i difamace. Jednatel obžalovaného vyjádřil svůj názor na konkurenta, aniž by ho konkrétně jmenoval, což odvolací soud posoudil jako přípustné v rámci soutěže. I přesto, že jeho vyjádření byla silná a hodnotící, nepřímo označoval konkurenta za „parazita na dobré pověsti“ a naznačoval, že by měl konkurent vylepšit svůj produkt a nepoužívat pomlouvačné kampaně. Rozsudek odvolacího soudu a žalobkyně ve svém dovolání se zabývají několika důležitými otázkami, které se týkají soutěže a etiky v obchodním prostředí. Žalobkyně se domnívá, že jednání žalovaného, které zahrnuje zesměšňování konkurenta a šíření nepravdivých informací porušuje dobré mravy soutěže a dále argumentuje, že se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe tím, že nepovažoval toto jednání za nepřijatelné. Dovolání žalobkyně je považováno za důvodné, protože odvolací soud údajně nesprávně posoudil otázku dobrých mravů soutěže a přípustnosti vyjádření o konkurentovi a dovolací soud potvrdil, že jednání v hospodářské soutěži má určitá specifika, ale zdůrazňuje, že je stále třeba dodržovat poctivost a slušnost. Dovolací soud dospěl k závěru, že v případě nepravdivých informací o jiném soutěžiteli může být jednání považováno za

nekalou soutěž a zároveň za zlehčování, pokud takové informace poškozují pověst soutěžitele a dále uvádí, že i pravdivé informace mohou být nekalou soutěží, pokud jsou způsobilé přivodit újmu, a že právo na svobodný projev má významnou ústavní dimenzi, která musí být respektována při posuzování tohoto práva. Dovolací soud zrušil rozhodnutí odvolacího soudu a vrátil věc k dalšímu projednání a současně rozhodl o nákladech řízení a vydal poučení o možnosti opravného prostředku.⁹²

Toto rozhodnutí soudu podporuje pojetí dobrých mravů v obchodním styku, které uznává určitou míru tvrdé konkurence a výrazných názorů, pokud nejsou přímo neetické či závadné. Tímto je vytvořena jistá hranice mezi přípustným obchodním chováním a nekalou soutěží, což je zásadní pro právní regulaci podnikání a ochranu konkurence trhu. Dále také tento rozsudek ukazuje, že ve sporu o porušení dobrých v soutěži není vždy jednoznačné, co je přijatelné chování a co nikoliv. Kontext soutěžního prostředí a potřeba podnikatelů bránit své postavení na trhu může ovlivnit to, co je považováno za přijatelné. Toto rozhodnutí poskytuje cenný pohled na dynamiku soutěžního prostředí a jeho vztah k morálním normám.

5. Dobré mravy mimo občanský zákoník

V této kapitole na moment opouštíme soukromé právo a občanský zákoník, a to vzhledem ke skutečnosti, že institutem dobrých mravů se nesetkáváme pouze v rámci soukromého práva, ale nalézáme ho například i v trestním zákoníku, zákoníku práce a dalších zákonů, načež si některé z nich uvedeme.

Trestní zákoník rozpor s dobrými mravy zmiňuje v rámci jeho § 31 odst. 2 trestního zákoníku, který hovoří o přípustném riziku, tedy přesněji stanoví rámec pro posouzení přípustnosti určitých činností v souvislosti s dobrými mravy. Tento § 31 odst. 2 trestního zákoníku stanoví, že není přípustná taková činnost, jež ohrožuje život či zdraví člověka a nebyl k ní dán souhlas v souladu s právním

⁹² Rozsudek Nejvyššího soudu 23 Cdo 1773/2021 ze dne 30. listopadu 2021. Online. In: Systém ASPI

předpise. A taktéž není přípustná ta činnost jejíž výsledek zřejmě neodpovídá míře rizika, nebo pokud provádění této činnosti zřejmě odporuje požadavkům jiného právního předpisu, veřejnému zájmu, zásadám lidskosti nebo se přičí dobrým mravům.⁹³ Z tohoto vyplývá, že je nutné brát v úvahu při posuzování zákonitosti určitých činností nejen právě přímý dopad na život a zdraví, ale také musí být respektován veřejný zájem a základní morální hodnoty i zásady. Institut dobrých mravů v tomto ustanovení umožňuje trestnímu právu regulovat činnost, která by mohla být nepřiměřená vůči základním společenským hodnotám. Opět zde můžeme hovořit o ochranném mechanismu, který zajišťuje jakýsi soulad s etickými normami a zásadami lidskosti, jehož účelem je ochrana veřejného chráněného zájmu a zajišťování blahobytu občanů prostřednictvím uznávání a dodržování dobrých mravů.

Pro představu, že pojem dobrých mravů ani zdaleka neshledáme pouze v již zmíněných zákonících, explicitně používají pojem dobrých mravů například i tyto právní předpisy: Zákoník práce - § 261 odst. 3, § 265 odst. 1, zákon o vodovodech a kanalizacích - § 36 odst. 2, zákon o zaměstnanosti - § 12 odst. 1, § 38, § 63 a § 140, zákon o regulaci reklamy - § 2 odst. 3, zákon o rozhlasovém a televizním vysílání - § 40 odst. 1., Tiskový zákon - § 15 odst. 1, Antidiskriminační zákon - § 5 odst. 2 a předpisy práva průmyslového vlastnictví - § 4 písm. zákona o ochranných známkách.

V souvislosti této práce, která se zaměřuje na problematiku dobrých mravů v novém občanském zákoníku lze všechny tyto zmiňované právní předpisy chápat jako významný ukazatel toho, jaký význam má respektování dobrých mravů v rámci celého právního systému a jejich nepostradatelnost. Tyto a další zmiňované právní předpisy podtrhují důležitost dodržování etických standardů a morálních hodnot při posuzování zákonnosti a přijatelnosti určitých činností. V kontextu nového občanského zákoníku, který se zabývá právními vztahy a zásadami je pojem dobrých mravů bezpochybně jedním z klíčových aspektů. Zahrnutí institutu dobrých mravů v rámci občanského zákoníku, trestního zákoníku a dalších zákonů tak poskytuje vhodnou výchozí pozici pro zkoumání, jakým způsobem jsou zásady dobrých mravů uplatňovány v právním prostředí, a

⁹³ § 31 odst. 2 zákona č. 40/2009 Sb.

jaký vliv mají na rozhodování v právních záležitostech a na celkový vývoj právního systému.

Závěr

V návaznosti na výše uvedenou analýzu, která se zabývala prozkoumáním institutu dobrých mravů a jejich významu v rámci českého právního systému, lze konstatovat, že problematika dobrých mravů představuje nezbytný aspekt moderního práva. Zjištění naznačují, že institut dobrých mravů zaujímá stabilní a důležité místo v našem právním řádu, přispívající k zachování morální integrity a spravedlnosti. Patrně je jeho využití jakožto korektiv v soudní praxi nepostradatelné a je důležitým prvkem využívaným pro zmírnění či vyvážení tvrdosti samostatného práva, který napomáhá k dosažení spravedlivých rozhodnutí v konkrétních případech.

Na úplném začátku umožnilo přiblížení a analýza historického vývoje a výkladu ustanovení občanského zákoníku související s dobrými mravy lépe porozumět kontinuitě a proměnám v této oblasti. Současně také došlo k prozkoumání vztahu mezi právem a morálkou prostřednictvím institutu dobrých mravů, což poskytlo hlubší pohled na problematiku v kontextu současného práva a společnosti.

Zanalyzování této problematiky ukázalo, že dobré mravy nejsou zdaleka pouze pojmem abstraktním, ale je možný jejich konkrétní výklad v případech aplikace v různých oblastech práva, včetně rodinného práva, odvolání daru či odpovědnosti za škodu. Bylo patrné, že se s dobrými mravy setkáváme skrze celý občanský zákoník, a ačkoliv je explicitně nezmiňují všechny jeho paragrafy, svou podstatnou roli zde bezpochyby, jak z této práce vyplývá, mají. V neposlední řadě práce zahrnuje institut dobrých mravů i ve vztahu k trestnímu zákoníku a dalším právním předpisům, které dokonce explicitně pojem dobrých mravů na některých svých místech také zmiňují, a především je využívají v praxi. Tato skutečnost slouží jako utvrzení podstatnosti institutu dobrých mravů v rámci celého právního systému. Skrze analýzu soudních rozhodnutí se práce pokusila poskytnout ucelený pohled na jeho význam a funkci v právní oblasti, a to prostřednictvím příkladů soudní judikatury, kterými byly demonstrovány konkrétní aplikace a výklad tohoto právního institutu v praxi.

Současný právní rámec (*de lege lata*) poskytuje určité normativní vodítko pro uplatnění zásad dobrých mravů, avšak zároveň by v některých případech bylo možné argumentovat, že je náchylný k nesprávné interpretaci v případech, kdy nedokáže být dostatečně konkrétní. Je ale téměř nediskutovatelné, že právě tato jeho nedefinovatelnost a flexibilita umožňují efektivní využití v nejrůznějších situacích a jsou tak klíčové pro udržování jakési harmonie a řádu ve společnosti. *De lege ferenda* by mohly být některé změny či úpravy, které by případně dokázaly přispět k jasnějšímu a efektivnějšímu uplatňování zásady dobrých mravů a celkového zlepšení právního rámce. V takovém případě by to mohlo znamenat zdůraznění konkrétních ustanovení týkajících se dobrých mravů či celkového přidání výslovného užití dobrých mravů v dalších ustanoveních, která jej explicitně nezmiňují, a to jak s cílem zlepšení jejich srozumitelnosti, tak také především s cílem vytvoření jakési zálohy a neopomenutelné jistoty jejich aplikovatelnosti. Velmi důležitý aspekt je také posílení právní vzdělanosti v oblasti dobrých mravů nejen pro právníky a soudce, ale také zvýšení povědomí veřejnosti o významu a aplikaci těchto zásad a principů. Je třeba zdůraznit, že dobré mravy nejsou statickým pojmem, ale dynamickým procesem, který se vyvíjí a mění v souladu s proměnlivými společenskými hodnotami a normami. Jejich kontextuální flexibilita a schopnost adaptace jsou klíčové pro jejich úspěšné uplatňování v různých právních situacích. To vyžaduje neustálou diskusi, analýzu a reflektování nad jejich aplikací v praxi, aby bylo možné zachovat jejich relevanci a efektivitu v dlouhodobém horizontu. Vzhledem k jejich významu a komplexnosti v právní praxi je důležité, aby byl tento institut nadále podrobně zkoumán a analyzován v rámci právního výzkumu.

Na závěr této bakalářské práce lze s jistotou konstatovat, že je institut dobrých mravů nepostradatelný nástroj, který napomáhá k dosažení spravedlnosti a zachování morální integrity v právním prostředí, potažmo v celé společnosti. Je nesporné, že hraje klíčovou roli jako korektivní mechanismus v právním prostředí. Právě prostřednictvím uplatňování dobrých mravů je možné vyrovnávat případné nedostatky v právním systému a dosahovat vyšší úrovně spravedlnosti. Dobré mravy představují jakýsi etický kompas, který nám napomáhá rozlišovat mezi tím,

co je správné a co není, i v situacích, které nejsou explicitně regulovány právními předpisy. Jejich využití může být klíčové zejména v oblastech, kde právní předpisy nedokážou plně pokrýt veškeré možné situace, nebo kde dojde k jejich nedostatečnému uplatnění či nedorozumění. Tímto způsobem mohou dobré mravy působit jako komplementární nástroj k právnímu systému, který napomáhá zajišťovat vyváženost a nestrannost v rámci rozhodovacích procesů. Když jsou aplikovány a respektovány, vytvářejí dojem transparentnosti, integrity a spravedlnosti a tím se snižuje riziko korupce, nedůvěry a konfliktů, které by mohly narušit stabilitu právního prostředí. Uplatňování těchto principů může být proto klíčové pro udržení legitimacy a efektivity právního systému v očích veřejnosti. Na závěr je nutné konstatovat, že institut dobrých mravů není pouze teoretickým konceptem, ale disponuje určitým a měřitelným dopadem na kvalitu a spravedlnost právního prostředí, a tedy jeho rozvíjení a implementace představuje nezbytný krok směrem k lepší ochraně zájmů stran a posílení důvěry v právní systém jako celek.

Seznam použitých zdrojů

Monografie

HURDÍK, Jan. Zásady soukromého práva. 1998. Brno: Masarykova univerzita Brno. 1998. ISBN 80-210-2001-6

HURDÍK, J., LAVICKÝ, L. Systém zásad soukromého práva. Brno: Masarykova univerzita. 2010. ISBN: 978-80-210-5063-1.

KUBEŠ, Vladimír. Smlouvy proti dobrým mravům. Časopis Spolku notářů československých. Praha: Orbis. 1933

KINCL, J., URFUS, V., KŘEJPEK, M. Římské právo, 2. vyd., Praha: C. H. Beck. 1995. ISBN 80-7179-031-1

KUBEŠ, Vladimír. Smlouvy proti dobrým mravům. Časopis Spolku notářů československých. Praha: Orbis. 1933

KINCL, J., URFUS, V., KŘEJPEK, M. Římské právo, 2. vyd., Praha: C. H. Beck. 1995. ISBN 80-7179-031-1

KNAPPOVÁ, M., ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. a kol. Občanské právo hmotné 1, 4. vyd., Praha: ASPI. 2005. ISBN 80-7357-128-5

PLECITÝ, V., SALAČ, J., BAJURA, J. a kol. Úvod do studia občanského práva. Praha: Wolters Kluwer, 2018. ISBN 978-80-7552-703-5

SALAČ, Jaroslav. Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu. Praha: C. H. Beck, 2000. ISBN 80-7179-349-3

TICHÝ, Luboš. Právní praxe: Obecná část občanského práva. Praha: C.H.Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-483-4.

Webové stránky a elektronické zdroje

SIVÁK, J., Smlouvy uzavřené v rozporu s dobrými mravy. Online. In: Pravniprostor.cz. Dostupné z: <https://www.prawniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/smlouvy-uzavrene-v-rozporu-s-dobrymi-mravy>. [cit. 2023-12-26]

TOMEŠOVÁ, J., Výživné pro děti a dobré mravy. Online. In: Pravniprostor.cz. 2018, 03.10.2018. Dostupné z: <https://www.prawniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/k-vyzivne-pro-deti-a-dobre-mravy>. [cit. 2024-02-18].

TÉGL, P. O dobrých mravech. Online. Obchodněprávní revue. 2011 roč. 2011, č. 7-8, s. 14. Dostupné z: <https://www.akpavela.cz/download/article/file1-1396950276.pdf>. [cit. 2024-01-28].

MAURLEGAL ADVOKÁTNÍ KANCELÁŘ. Výživné mezi manžely. Online. Dostupné z: <https://www.maurlegal.cz/cs/poradna/prakticke-rady-a-zkusenosti/vyzivne-mezi-manzely/a-147/>. [cit. 2024-02-24]

KOLEKTIV AUTORŮ. Občanský zákoník: Komentář, Svazek I, (§ 1-654). Walters Kluwer. [online, Systém ASPI]. ISBN 978-80-7598-656-6 [cit. 2024-02-27]

HENDRYCH, D., a kol., Právní slovník. 3. vydání, 2009, In: Back-online., Nakladatelství C. H. Beck. [cit. 2024-01-17]

ELIÁŠ, Karel. K pojetí dispozitivního práva v občanském zákoníku, In: online, Systém ASPI. 2019, 17 [cit. 2024-01-27]

Vyživovací povinnost. Online. In: E-justice.europa.eu. 2020. Dostupné z: https://ejustice.europa.eu/content_maintenance_claims-47-cz-maximizeMS_EJN-cs.do?member=1 [cit. 2024-03-01].

POSLANECKÁ SNĚMOVNA PČR; vláda ČR. Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., nový občanský zákoník (konsolidované znění). 2012, In: online, Systém ASPI. [cit. 2024-02-29]

Zákonná úprava

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, v původním znění. Online. In: Systém ASPI

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Online. In: Systém ASPI

Rozsudek nejvyššího soudu Československé republiky sp. zn. Rv I 623/25 ze dne 27. května 1925. Online. In: Systém ASPI

Rozsudek Nejvyššího soudu Československé republiky sp. zn. Rv I 702/20 ze dne 21. prosince 1920. Online. In: Systém ASPI

Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 249/97 ze dne 26.2. 1998. Online. In: Systém ASPI

Nález Ústavního soudu II. ÚS 3094/16 – 1 ze dne 8. srpna 2017. Online. In: Systém ASPI

Rozsudek Nejvyššího soudu 33 Cdo 1792/2023-242 ze dne 29. srpna 2017. Online. In: Systém ASPI

Rozsudek Nejvyššího soudu 23 Cdo 1773/2021 ze dne 30. listopadu 2021. Online. In: Systém ASPI

Rozsudek Obvodního soudu Prahy 9 52 C 295/2022–88 ze dne 10. ledna 2023. Online. In: Systém ASPI

Rozsudek Okresního soudu Chrudim 12 C 115/2023–28 ze dne 10. října 2023. Online. In: Systém ASPI

